
XVI AVATUD ÜHISKONNA FOORUM

**KAS KOSMOPOLIITNE
KOMMUNIKATSIOON
JA GLOBALISEERUV
MAAILM OHUSTAVAD
RAHVUSKULTUURE?**

Avatud Eesti Fond
Open Estonia Foundation

TALLINN, 28. SEPTEMBER 2011

ISBN 978-9949-9246-0-8

Koostaja:
Mari Kodres

Tõlkinud ja toimetanud:
Tanel Laan

Fotod:
Arno Mikkor
arnomikkor.com

Kujundanud:
Flash AD

Täname:
A&A Lingua, Maarja Toots, Kersti Pärnamägi

ISBN 978-9949-9246-0-8
© Avatud Eesti Fond, 2012

Sihtasutus AVATUD EESTI FOND
Estonia puistee 5a, 10143 Tallinn

SISUKORD

AVASÕNAD	4
Mall Hellam, Avatud Eesti Fondi juhataja	
ETTEKANNE JA ARUTLUSRING: Kas kosmopoliitne kommunikatsioon ja globaliseeruv maailm ohustavad rahvuskultuure?	6
• ETTEKANNE	6
Pippa Norris	
• ARUTLUSRING	23
Osalevad: akadeemik, poliitilise kultuuri ning kommunikatsiooni ja demokraatia uurija, professor Pippa Norris, ühiskonnateadlane Marju Lauristin. Arutlusringi juhatab ajakirjanik Priit Hõbemägi.	
SLAIDID	46

AVASÕNAD

MALL HELLAM
AVATUD EESTI FONDI JUHATAJA

Kallid sõbrad, daamid ja härrad! Veel üks aasta on mööda läinud ja mul on hea meel öelda Avatud Eesti Fondi nimel tere tulemast XVI Avatud Ühiskonna Foorumile. Täna räägime me kosmopoliitsest kommunikatsioonist, kultuurilisest mitmekesisusest, globaliseerunud maailmast ja veel paljust.

Kuulus Eesti poeet Gustav Suits on 20. sajandi alguses öelnud: „Olgem eestlased, aga saagem ka eurooplasteks!” Need sõnad on sellest ajast saadik sügavalt Eesti rahvuslikku mällu talletunud. Kuid rohkem kui sada aastat hiljem tegeleme me endiselt peaaegu sama dilemmaga. Avatud ühiskonna ehitamine Eestis on olnud keeruline ülesanne. Kui avatud suudate te olla, kui olete end peaaegu terve igaviku tundnud ohus olevat? Ja millised need ohud on? Vanasti tähendas oht tihti peale sõda. Tänapäeva postmodernses infoühiskonnas on aga ohud väga erinevad. Kuid kas on võimalik saavutada kõike – olla moderne avatud ühiskond, õppida teistelt kultuuridelt, rikastada enda kultuuri, või viib see meie enda rahvusliku identiteedi, kultuuri, keele nõrgenemiseni ja lõpuks nende kadumiseni? Kõikide nende küsimuste tõttu olen ma kindel, et meie publik ootab innukalt tänase õhtu peaesine-

jat, professor Pippa Norrist. Ainult mõned päevad tagasi autasustati teda koos Ronald Inglehartiga ühe sotsiaalteadustes enim ihaldatud tunnustuse – Johan Skytte auhinnaga. Tänapäevane teine esineja on meie armastatud professor Marju Lauristin, Eesti sotsiaalteaduste ema, kui ma niimoodi tohin väljenduda. Foorumi moderaator on Priit Hõbemägi. Priit on tuntud ajakirjanik, kes on töötanud Eesti Päevalehe – ühe Eesti suurima päevalehe, ning nädalalehe Eesti Ekspress peatoimetajana. Praegu tegeleb Priit multi-integreeritud uudistetoa lahenduse juurutamisega Ekspress Grupi toimetuses.

Loodan, et tänased arutelud jätkuvad pikema aja jooksul ning leiavad laiemat kõlapinda. Täna kõiki tähelepanu eest ning soovin teile meeldivat õhtut.

ETTEKANNE JA ARUTLUSRING: KAS KOSMOPOLIITNE KOMMUNIKATSIOON JA GLOBALISEERUV MAAILM OHUSTAVAD RAHVUSKULTUURE?

OSALEB: AKADEEMIK, POLIITILISE KULTUURI
NING KOMMUNIKATSIOONI JA DEMOKRAATIA
UURIJA, PROFESSOR PIPPA NORRIS
ARUTLUSRINGI JUHATAB AJAKIRJANIK PRIIT HÖBEMÄGI

PRIIT HÖBEMÄGI: Kallid külalised, mul on suur au viibida täna siin koos teiega ja nüüd ma sooviksin sisse juhatada meie väga erilise külalise Pippa Norrise. Tänapäevase foorumi peaesineja on tuntud poliitikateadlane, poliitilise kultuuri, kommunikatsiooni ja demokraatia uurija, Harvardi ülikooli professor ja hiljutise Johan Skytte auhinna laureaat Pippa Norris. Aastatel 2006–2007 töötas Norris New Yorgis Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni *arenguprogrammi* demokraatliku valitsemise grupi direktorina. Alates 2011. aastast töötab ta Sydney Ülikooli külalisprofessorina valitsuse ja rahvusvaheliste suhete alal. Enne seda on ta andnud külalisloenguid Columbia Ülikoolis, California-Berkeley Ülikoolis, East Anglia Ülikoolis, Oslo Ülikoolis, Cape Towni Ülikoolis, Otago Ülikoolis ja Austraalia Riiklikus Ülikoolis. Enne Harvardi Ülikooli töötas ta Edinburgi Ülikoolis. 2011. aastal tunnustati teda Johan Skytte auhinnaga, viimase sai ta koos Ronald Inglehartiga Michigani Ülikoolist. Nad pälvisid auhinna, kuna nende ideed poliitilise kultuuri tähtsuse ning juurte kohta üleilmses kontekstis on uuenduslikud ja läksid varasematest peavooluuuringusuundadest kaugemale. Skytte auhinna, mida mitteametlikult teatakse

poliitikateaduste Nobeli preemiana, on saanud sellised tuntud inimesed nagu Robert A. Dahl, Sidney Verba, Robert Putnam ja Rein Taagepera. Kõnealune uurimus käsitleb demokraatia ja demokratiseerumise protsesse, valimiste, kultuuri ja avaliku arvamuse, poliitilise suhtluse ja soopoliitika protsesse üle kogu maailma.

Tuntud avaliku esineja ning auhinnatud kirjanikuna on ta avaldanud peaaegu nelikümmend raamatut ning tema töid on tõlgitud enam kui tosinasse võõrkeelde. Ta on töötanud ekspert-nõunikuna mitmes rahvusvahelises organisatsioonis, sealhulgas ÜROs, UNESCOs, OSCEs, Euroopa Nõukogus, Maailmapangas, Rahvuslikus Demokraatia Sihtkapitalis (National Endowment for Democracy) ja Suurbritannia valimiskomisjonis. Loetelu tema viimastest teostest on järgmine: „Kosmopoliitne kommunikatsioon: rahvuslik mitmekesisus globaliseerunud maailmas” (*Cosmopolitan Communications: National Diversity in a Globalized World*) koos Ronald Inglehartiga, 2009; Maailmapanga jaoks toimetatud „Uudismeedia roll valitsemisreformi kavas” (*The Role of the News media in the Governance Reform Agenda*), 2010 ja „Demokraatia defitsiit: tagasipöördumine kriitiliste kodanike juurde” (*Democratic Deficits: Critical Citizens Revisited*), 2011. Tema järgmise raamatu pealkiri on „Miks demokraatlik valitsemine? Rikkus, heaolu ja rahu” (*Why Democratic Governance? Prosperity, Welfare and Peace*).

Pärast Pippa Norrise esinemist palume meiega liituda professor Marju Lauristinil ning räägime Pippa Norrise raamatust. Aga nüüd, Pippa Norris, kõnepult on teie.

PIPPA NORRIS: Teema on tähtis paljudes riikides üle kogu maailma. Ma loodan, et suudan teid täna provotseerida, et meil saab olema tore arutelu ja ma soovin, et me arutaksime üheskoos läbi mõned teemad. Nagu Mall Hellam tabavalt ütles – ühelt poolt soovime olla kosmopoliitsed, soovime kogeda eri kultuure, reisida eri kohtadesse, proovida eri toite, vaadata eri filme ja lugeda eri raamatuid – soovime multikultuurset maailma. Kuid kas see tähendab, et selle tulemusena kaotame osa oma identiteedist – kes me oleme, mida me tunneme, milline on meie kogukond, kuhu me kuulume? Need on mõned nendest

küsimustest, mille valguses ma olemasolevaid uuringutulemusi käsitlen ning loodetavasti saan anda mõne vastuse, mis seab mõne laiemalt levinud arvamuse kahtluse alla.

Kõigepealt esitan mõned teooriad ja väited ning seejärel kolm viisi, kuidas globaliseerumine ning kosmopoliitsus meid mõjutavad. Viisid erinevad üksteisest, nad on olnud olemas palju-palju aastaid ning tegelikult midagi uut siin pole. Kuid me saame mõelda, mida need viisid tähendavad. Kirjeldan midagi, mida me kutsume tulemürimudeliks. Mudel ütleb põhimõtteliselt seda, et paljud väited, mida esitatakse, on liialdatud. Samuti seda, et barjäärid on tohutud globaliseeruva maailma mõju ning selle vahel, kuidas me neid väärtusi vastu võtame – kas meie suhtumine, arvamus, identiteet muutub. Kõigepealt määratleme teooria. Seejärel räägin ma lühidalt uuringutulemustest. Kindlasti mõistate te kiiresti, et kuumas õhku liigub siin rohkesti – arvamusi on erinevaid ja palju, kuid on väga vähe otsust tõestusmaterjali, mis üritaks mõjudest süsteemset ülevaadet anda. Ma esitan uuendusliku viisi, kuidas maailma väärtuste uuringu (World Values Survey) abil saab korruga vaadata inimesi väga paljudes riikides ning hakata mõtlema, kas inimestel, kes jälgivad meediat rohkem ning elavad kõige kosmopoliitsemates ühiskondades, on teistsugused väärtushinnangud ja identiteedid võrreldes nendega, kes seda ei tee. Toon välja mõne tulemuse ning kuna meil on segapublik, siis püüan olukorda esitada nii illustratiivselt kui ka arvude kaudu. Ning minu järeldus, keskne argument on põhimõtteliselt see, et uudismeedia kasutamine – tähelepanu pööramine ajalehtedele, televisioonile, internetile ja paljudele teistele informatsiooniallikatele kõige kosmopoliitsemates ühiskondades – tugevdab usaldust väljastpoolt tulnute vastu – inimeste vastu erinevatest riikidest, religioonidest, erinevate väärtustega paikadest – ning vähendab rahvusluse tunnet. Kas see on normatiivselt hea või halb, selle küsimuse jätan õhku.

Kas me soovime end siin ruumis näha tugeva rahvustundega eestlastena või hoopis eurooplastena või soovime end näha maailmakodanikena? Arutame korraks avalik-õigusliku poliitika ja Euroopa Liidu konteksti, kus meediat kaitstakse ning küsime, kas avatud ühiskond on kõige parem alternatiiv. Alustame ühe peatükiga minu raamatust. Raamat ise tuli välja Cambridge'i Ülikooli kirjastuse kaudu. Muidugi ei saa ma tervet raamatut läbi võtta, seega

räägin ma kuendast peatükist, mis räägib kodanik olemisest. Me alustame teooriaga, kuna teooria rajab üldise konteksti, tutvustab meie väiteid ning eeldusi.

Mõnes asjas oleme kindlasti ühel nõul. Esiteks selles, et praegu kogeme globaliseerumise moodsat ajajärku. Globaliseerumine ei ole midagi uut. Mõelge tagasi näiteks Antiik-Kreekale, või Rooma impeeriumile. Mõelge tagasi 1880. aastatele, kui maailm oli juba ühendatud mitme kommunikatsioonikanali kaudu. Kuid moodsas maailmas on muutunud meie vastastikkuse seotuse protsessi kiirenemine ning seda ma saan konkreetsete näidete varal dokumenteerida alates 1970. aastate algusest. Meie definitsiooni järgi puudutab see ka kõiki vastastikku seotud võrgustikke. Näiteks Chicago kinnisvaraturg kukub kokku, järsku on inimesed Suurbritannias tööta, Irimaal kukuvad eluhoonete hinnad, Islandil avastatakse, et pangad on ebaturvalised. See tähendab ideede, majanduste, raha, kaupade, teenuste, kaubanduse, kultuuri, ökoloogia, keskkonnaohtude, nagu kliimasoojenemine, liikumist üle piiride. Seda ei saa vältida üheski eraldi riigis, see liigub üle kogu maailma. Ja muidugi on osa sellest ka põgenikud ning üle piiride liikuvad inimesed, immigratsiooni suurenemine – väga oluline muutus, eriti Euroopa Liidus.

Soovisin vältida sõna „globaliseerumine” kasutamine, sest sellele sõnale on inimestel tihti otsene reaktsioon. Neile see kas meeldib või mitte. Ma arvan, et sõna „kosmopoliitsus” paneb globaliseerumise palju vanemasse konteksti. Mõelge 18. sajandile, kui inimesed käisid suurtel ringreisidel, et end harida ning maailma tundma õppida. Ei saanud elada pelgalt Pariisis või Berliinis või Londonis. Oli vaja reisida, osata keeli, lugeda mitmesugust kirjandust, kohata inimesi, tutvuda toidukultuuridega. Seega kosmopoliitsus tähendab põhimõtteliselt viisi, kuidas me õpime ja suhtleme inimeste ja kohtadega, mis jäävad meie rahvusriigist väljapoole. Osaliselt tähendab see ilmselt inimeste liikumist, tänapäeval on inimesed üha enam liikuvad. Te võite sündida ühes riigis, kuid töötada teises. Mina isiklikult sündisin Suurbritannias. Siis liikusin Šotimaale Edinburghi õpetama, siis kolisin läände Harvardisse. Peale kahte aastakümnet võtsin endale USA kodakondsuse, ehkki mul on ikka veel alles ka Briti pass ja ma ei tohiks seda väga avalikult välja öelda. Nüüd olen ma ka aasta külalislektorina reisinud Sydney vahet nii, et mulle jääb külge ka natu-

kene Austraalia või siis Aasia ja Vaikse ookeani kultuuri. Seega see, kuidas me ringi liigume, mõjutab meie identiteeti. Me ei ole enam lihtsalt britid, ja tõepoolest, kui te küsite, kes ma olen, siis vastus sõltub suuresti sellest, kellega ma räägin. Kui te olete Euroopast, siis ma võin öelda, et ma olen ameeriklane, ehkki see on natukene imelik. Kui ma olen Austraalias, siis võin öelda, et tulen Inglismaalt, sest see loob teatavad seosed. Ma võin ka öelda, et olen eurooplane – ma võin olla ükskõik milline neist valikutest, olenevalt sellest, kellega ma räägin. See on muidugi seotud ka isikutevahelise suhtlusega. Et jõuda 19. sajandil Austraaliasse, pidid inimesed kulutama reisile kuus kuud. Kas te kujutate tänapäeval ette veeta kuus kuud laeval? Isegi nüüd võtab see ilmatuma aja – 35 tundi, kui soovite Sydneyst koju jõuda. Identiteediküsimusi mõjutab ühiskondade vastastikune seotus massikommunikatsiooni kaudu?

Pippa Norris

Me teame kõike eelmainitud. Saame küsida, milline on mõju. Ja milline on selle mõju meie inimestele ning meie kultuurilisele mitmekesisusele? Arvamusi on erinevaid. 1970. aastatel oli väga levinud rääkida kultuurilisest imperialismist. Imperialism oli väga populaarne sõna ajal, mil Aafrikas ja Aasias tekki- sid kolooniatest uued iseseisvad riigid. Schiller ja McPhail rääkisid elektroonilisest kolonialismist. Nende teooria väitis, et üldiselt tootsid elektroonilist massimeediat lääneriigid ning seda eksporditi arenguriikidesse, kellel endal ei

pruukinud sarnast tööstust olla. See oli ühesuunaline liikumine. Oma olemuselt oli selline ekspordikatse hävitada eri kultuure kogu maailmas ning suruda peale domineerivat lääne mõtteviisi, soodustada kapitalismi arengut, kaubandust ja majandusala laienemist. See oli muidugi mõista omal ajal väga vastuoluline. UNESCO oli sügavalt lõhestunud. Teine selline ekspordilaine juhtus 1990. aastatel ja ei ole mingi juhus, et see just siis juhtus. Asi ei olnud mitte ainult poliitilistes muutustes, mis sellel ajal õhus olid või selles, et internet loodi aastal 1994, vaid selles, et Ameerika kultuuri peeti domineerivaks. Mitte ainult lääne kultuuri, see ei olnud Prantsusmaa, Saksamaa või Inglismaa. Tegu oli amerikaniseerumisega ning inimesed tajusid seda kui ohtu. Inimesed rääkisid coca-colaniseerimisest ja mcdonaldiseerimisest. Tegelikult oli õhus palju süüdistusi. Võiks ju arvata, et praegu enam nii ei arvata, kuid kui vaatame suurt pilti, sealhulgas UNESCO ja Euroopa Liidu tegemisi, siis näeme jällegi tõusmas hirmu nende globaliseerunud suhtlusmeetodite ees.

Seega on kultuuriline proteksionism täiesti olemas ja on palju inimesi, kes tunnevad jällegi, et kõik need uued muutused on ohullikas, täpselt nagu te viitasite. Inimesed kannatavad, eriti väiksemad riigid. Eriti need, kes asuvad ääremaadel, mitte need, kes elavad keskustes. Eriti need, kes ei räägi inglise keelt. Eriti need, kes räägivad vähemuskeeli ja need, kes on vaesemad ning pole alati infovõrgustikus sees. Me ei vaidlusta oma raamatus, et globaliseerumise protsess on laienemas, tõepoolest muutused on toimunud. Lihtne näide, üks väga ülevaatlik graafik, mis vaatlleb mõnd globaliseerumise suundumust (*Rising trends in globalization, 1972–2004*, slaid nr 6). Selle töötas välja Šveitsi instituut KOF. Nad defineerivad globaliseerumise majanduse, näiteks kaubandustegevuste seisukohast. Nad keskenduvad poliitilisele ja sotsiaalsele globaliseerumisele. Sotsiaalne hõlmab väga palju kommunikatsiooni. Siin on suundumused väga selgelt välja joonistunud – seda dokumenteeritakse alates 1970. aastatest, see tõuseb aeglaselt läbi 1980. aastate, aga vaadake, mis juhtub varastel 1990. aastatel. Järsku sõõstavad kõik need suundumused taevasse. Ma arvan, et globaliseerumine mõjutab meid kindlasti ja mõjutab meid väga suure kultuurikaupade ning -teenuste valiku kaudu. See on jällegi UNESCO töö (*Cultural goods*, slaid nr 7). Tähtis ei ole ainult televisioon ega ainult uudised ega ka ainult internet. Tähtsad on kõik need viisid, kus me näeme vastastikust seotust ning mõjutamist, näiteks kirjastamine, uus meedia, muusika, tradit-

sioonilised esinemiskunstud, nagu ooper ja teater. Kõik need viisid on osa millestki, mis üha enam toimib üle riigipiiride.

Me saame aru, et n-õ tootvates riikides on valdavalt lääne mõjuvõim. Tegelikult on lääne mõjuvõimu dokumenteerimine üsna keeruline, kuid meie pöördusime Maailma Kaubandusorganisatsiooni (WTO) poole ja neil on dokumenteeritud ülevaade audio-visuaalsest kaubandusest (*Figure 3.3: Western predominance in audio-visual trade*, slaid nr 8) olemas. Audio-visuaalne kaubandus ei kata kogu kõne all oleva kultuurivahetuse spektrit, kuid annab sellest küllaltki lähedase ülevaate. Siin on näha audio-visuaalsete toodete ja teenuste kaubandusülevaade – meil on väljakujunenud toimetamismehhanismidega mudel eksportivatest ja importivatest riikidest vastavalt erinevatele majandustüüpidele. Millised riigid on tabeli esimeses osas? Nagu ka eeldame – Ameerika Ühendriigid, mis ekspordib eraldi teistest. Importijana samuti – riik toob tõepoolest sisse kõrgetasemelist teatrit, harva ka mõne ingliskeelse toote. Mõrv on Ameerikas väga populaarne, samuti nagu siinses televisioonis, nagu olen märganud. Üldiselt aga ekspordib USA rohkem kui impordib ning ta on seal kõrgel ülal. Kes veel ekspordib? Jällegi, nagu näete – Inglismaa, Saksamaa, Prantsusmaa, teisisõnu mitmed endised koloniaalvõimud. Miks? Sest nad pakuvad üksteisele turgu, kultuurilisi seoseid, millest kinni haarata. Prantsusmaa müüb filme, telesaateid oma piirkonnale, eriti prantsuskeelses Aafrikas. Saksamaa ja Kanada on samuti seal üleval. Nagu te näete, on nad kõik kõrge sissetulekuga riigid. Kui te liigute mööda nimekirja allapoole, siis hakkab see kohe silma. On ka piirkondlikke turgusid, mis on väga tähtsad. Näiteks India filmid, Bollywood, nagu seda teatakse, on oma piirkonnas väga tähtis eksportija. Me kõik teame Brasiilia ja Mehhiko *telenovela*'sid – neid sebioopereid müüakse üle kogu Ladina-Ameerika.

Niisiis, on piirkondlikud turud, kuid vaadake ka allpool olevaid riike. Need on riigid, millel vastav toodang puudub, kes ei ekspordi, kes võivad üsna palju importida. Nagu näete, sellised riigid nagu Küpros, Venetsueela ja kõik vaesed riigid nimekirja lõpus. Ja kus asub Eesti? Eesti on all, ainult natukene kõrgemal Makedooniast, Leedust, Armeenias, kuid põhimõtteliselt selles kobaras. Kas ta impordib? Jah. Kas ta ekspordib? Mitte kuigi palju. Ja see pole veel kõik – Ameerika kaubandus ei ole mitte ainult domineeriv, vaid ka selle turu-

osa kasvab jõudsalt. Kasvu näitavad WTO andmete põhjal suured ettevõtted, mis ekspordivad audio-visuaalseid kaupu, nagu filmid, televisioon ja muusika. Samuti on näha, kuidas ettevõtted on aja jooksul muutunud (*Figure 3.4: The growing predominance of American audio-visual trade*, slaid nr 9). Jällegi, näete seda tumedat joont seal üleval? See on USA, teistest tükki maad kõrgemal, kusjuures teised riigid on tagasihoidlikumalt spetsiifilistel turgudel.

Siin on tuttav mudel, mis räägib muutustest (*Figure 1.1: Theories about the globalization of cultural markets*, slaid nr 10). Suured muutused on toimunud tootmisprotsessis – kuidas me televisiooni teeme, kuidas me ajalehti müüme, kuidas internetist infot saame. Kultuurilise maailmakaubanduse kasv, mida ühelt poolt põhjustab kunagiste proteksionistlike barjääride kadumine. Kõikide nende kommunikatsioonivormide avanemine ja suurenev ebavõrdsus, kus lääts (mitte ainult, kuid eriti Ameerika) domineerib impordi valdkonnas. Aga mis siis? On olemas neli viisi mõju hindamiseks. Esimene neist ütleb, et toimumas on kultuuride ühtimine. See on väga populaarne teooria ja põhimõtteliselt väidab see, et väga paljud kultuurid õpivad üksteiselt. Lääts on endiselt domineeriv, kuid teised riigid on hakanud omandama läänelikke norme, väärtuseid ja ideid. See on eriti oluline riikides, kus traditsiooniline kultuur võis olla väga tugev. Mõelge, mida eksporditakse. Ma olen kindel, et teist keegi päriselt ei vaata Ameerika populaarset televisiooni, eks ju? Kuid, me kõik teame, mis tüüpi sisuga on tegu. Mõelge, millised väärtused seal on – perekonna mõttes, vägivalda mõttes, mõelge piltidele seoses vägivaldaga. Kui te elate väga traditsioonilises ühiskonnas, ütleme Malis, ja juurdepääs televisioonile paraneb pidevalt, ja vaatate sellist sisu. Või kui te elate Alžeerias, või ükskõik millises teises traditsioonilises kultuuris. Võib juhtuda, et see kõik õõnestab traditsioonilisi väärtusi, mis seostuvad abielu, perekonna ja naiste rolliga ning muudab neid märkimisväärselt.

Kuid on ka teine alternatiiv. Võib juhtuda, et maailm mitte ainult ei võta omaks läänelikke väärtusi, vaid toimub hoopis polariseerumine. Palju inimesi, kes on uurinud Lähis-Idas toimuvat, eriti muidugi seoses 9/11 sündmustega ja sellega seotud suhtumiste polariseerumisega, on öelnud, et inimesed näevad teistes riikides neid läänelikke väärtuseid. Nad mitte ainult ei aktsepteeri ning ei võta neid vastu, vaid ütlevad, et see ei ole meie kultuur, see on võõras. Nad

vaatavad seda, naudivad seda, kuid ei pruugi olla sellest alati mõjutatud. Tõepoolest võib juhtuda, et tulemuseks on vähenenud arusaamine üksteisest üle kogu maailma. Võib juhtuda, et me oleme polariseerunud – inimesed näevad eksportkultuuri, kuid lükkavad selle tagasi.

Kolmas vaade on kokkusulandumine. Täpselt nagu on olemas kokku sulandunud toidukultuurid. Kas segaköök on jõudnud Eestisse? See on selline restoran, kus pakutakse natuke sushiriisi, natuke McDonaldsi burgereid, natuke pastat ja Itaalia kööki. Põhimõtteliselt California köök – natukene kõike. Keskne idee on võtta natukene paljudest kultuuridest. Sel juhul enam ei mõjuta ainult lääs vaesemaid riike, nüüd mõjutavad kõik riigid kõiki. Suurbritannia populaarseim roog praegu on kanaliha *tikka masala*. Miks? Sest inimestele meeldib India toit. Miks? Sest Briti toit, peab mainima, ei ole lihtsalt nii hea. Sulandunud kultuur on rikastav. Mõelge jällegi sellistele asjadele, nagu etniline kunst ja etniline mööbel, mida tuuakse sisse, et rikastada Euroopa traditsioonilist eluviisi.

Lähenedamine, polariseerumine ja kokkusulandumine on kõik olemas ja neil on omad toetajad. Meie arvame aga, et kõik need teooriad on natukene liialdatud. Selle asemel pakume tulemüürimudelit, mis ütleb, et paljudes riikides üle kogu maailma on hoolimata levivast globaliseerumisest jäänud mõju palju väiksemaks, kui oskate oodata. Mis see tulemüürimudel on? Siin on üldine käsitlus, kuidas seda mõista (*Firewall model*, slaid nr 11). Kultuuriekспорт on paremini kättesaadava kui kunagi varem. Muidugi on toimunud kõik need muutused põhjast lõunasse, kuid selleks, et kultuure päriselt mõjutada, on paljudel kultuuridel väga vähe kaubanduslikku lõimumist. On tõsi, et eriti Euroopa riigid on neid kultuuritooteid eksportinud ja importinud, kuid paljud vaesemad riigid seda teinud ei ole. Nendel vaesematel riikidel puudub tugev televisioonitööstus, samuti ei moodusta nende elanikkond ka arvestatavat osa filmipublikust, ning neil puudub hea ligipääs mitmesuguste globaliseerunud meedia vahendite kaudu.

Teiseks, isegi kui riigid osalevad globaalses kultuurikaubanduses, on paljudel neis endiselt väga reaalseid probleeme meediavabadusega. Meil pruugib siinkohal vaid heita pilk sellele, kuidas reageeris Hiina araabia kevadele. Me teame, et need riigid oma kodutöö hästi teinud ja kus iganes dissidendid in-

ternetis tegutsevad, isegi marginaalsed dissidendid, seal järgnevad karmid ja kiired karistused. Poliitiline vabadus on paljudes riikides väga piiratud – Põhja Korea, Birma, me ei pea siin tervet nimekirja ette kandma. Isegi, kui need tooted on seal kusagil olemas, ei jõua need poliitilised sõnumid teatud riikidesse kohale.

Kolmandaks, kui riik on avatud demokraatiaga, kuid ta ei kuulu arenenud riikide hulka, on seal kõrge vaesuse määr. Sageli liialdame arvates, millisel määral infoühiskond erinevaid gruppe mõjutab. Mõju on tihti suurim keskuses või pealinnas, keskklassi hulgas, haritute hulgas. Kuid see ei pruugi olla jõudnud maapiirkondadesse, hõimuküladesse. Isegi kui te suudate nendest kolmest takistusest üle saada, peame me siiski õppima ja seda teeme me mitmete allikate varal. Me saame oma väärtused vanematelt ja perekonna käest, koolides ja oma kogukondades. Mitte ainult televisioonist. Nii et kõik need faktorid piiravad seda, kui palju globaalsed suundumused rahvuskultuure mõjutavad.

Parema ülevaate annab see graafik. Siin on näha näitab internetile ligipääsu tõusu (*The global gap in access to the internet, 1990–2004*, slaid nr 12). Kuid see, mida ma teile praegu näitan, on vägagi tuttav digitaalne lõhe. Mõned inimesed arvavad, et lõhe on kadunud või kuskile ära läinud – kõigil on ligipääs mobiiltelefonide kaudu. Need on viimased näitajad, mis on võetud Rahvusvahelise Telekommunikatsiooni Liidu koostatud interneti kättesaadavuse uuringust. Kõige jõukamates riikides on täiesti selge, et joon tõuseb väga kiiresti, ehkki keskmiselt on ligipääs ainult viiekümnel protsendil elanikest. Kui me vaatame graafiku keskele, siis on tulemus palju madalam. Vaesemate riikide joon on peaaegu olematu tõusuga. Seega, enamikus arenguriikides on väljaspool suuri keskusi ning kõrge sissetulekuga gruppe internetile ligipääs väga madal. Ma tean, et kõik ütlevad, et see ei loe, kuna kõigil on ligipääs mobiiltelefoni kaudu. Vaadake siis globaalset lõhet telefonide kasutamises (*The global gap in telephone access, including cellular, 1975–1999*, slaid nr 13). Ma olen kindel, et enamik meist siin ruumis istub siin, taskus vähemalt üks kui mitte kaks mobiiltelefoni. Me näeme, et kõrge sissetulekuga riigid – absoluutselt kõik – on saja protsendi peal. Mitmes riigis on rohkem mobiiltelefone kui inimesi. Ma ei tea, mida nad seal teevad, kuid vaadake vahet nende ja keskmise sissetulekuga riikide vahel. Ja heitke pilk vaesematele riikidele üle kogu

maailma – erinevus on tohutu. Need arvud näitavad olukorda ainult aastani 1999, seega võib viimase kümnendi jooksul olla toimunud muudatus, kuid sellest hoolimata on lõhe olnud suur. Sama kehtib ka televisiooni kättesaadavuse kohta aastate lõikes. UNESCO uuendab oma andmeid, kuid praegu meil viimaseid ülevaatlikke andmeid ei ole. Siiski võib öelda, et kõrge sissetulekuga riigid on maailmaga hästi ühenduses, keskmise ning madala sissetulekuga riigid aga üldse mitte.

Mis on selle mõju – see on kogu raamatu kese, see on meie väljakutse. Me teame, et need muutused on toimunud, kuid kas see on tähtis. Kuidas seda mõju muuta? Huvitav asjaolu on see, et ehkki UNESCOs ja mujal on teemat arutatud nelikümmend või enam aastat, on siamaani väga vähe tõestusmaterjali, mis aitaks määrata muutuste mõju. Selleks võtame me maailma väärtuste uuringu (*World Values Survey 1981–2007*, slaid nr 17). See on suurim sellelaadne uuring maailmas, katab üle üheksakümne riigi, samuti üle üheksakümne protsendi maailma elanikkonnast. Tumedaga märgitud riigid on kaasatud järjestikuste lainetena. See algas aastal 1981, me oleme praegu kuuendas laines, mis kestab aastatel 2010–2012. Esimest korda lisasime mõned küsimused meedia kasutamise kohta viiendas laines. Muide, nagu te näete, on kaardil katmata laike – Sahara-taguses Aafrikas on asi väga halb, Araabia riikide seis ei ole samuti väga kiita. Kuid me oleme neid lünkasid järjest likvideerimas ning otsime lisatuge. Nii et me tõesti laiendame Aafrika kaetust. Väga oluline on teada avalikku arvamust nendes riikides, samuti ehitada ning arendada nende riikide turundust ja turundussuutlikust.

Mida me küsime? Meil on maailma väärtuste uuringus küsimus meediakasutuse kohta. Me näeme, millist meediat inimesed kasutavad paljudes riikides, olgu selleks Burkina Faso või Ghana, Rootsi või Eesti. See on lihtne küsimus, aga seda võib küsida väga erinevates riikides. Inimesed kasutavad oma riigi ja maailma kohta info leidmiseks väga erinevaid allikaid. Palun öelge, kas te olete kasutanud neid allikaid viimase nädala jooksul (*News media users*, slaid nr 18). Muidugi on see piiratud – iga kommunikatsiooniteadlane siin ruumis ütleks mulle: „Võtame ühe küsimuse asemel kümme küsimust; mõõdame kasutussagedust; vaatleme, mida inimesed võrgus olles teevad.” Seega on maailma väärtuste uuringus asjad lihtsustatud, aga paljude riikide jaoks on seegi algus. Siiski, informatsioon meedia sisu kohta meil praegu puudub.

Esimene asi, mida saame teha on see, et vaatame indiviide, et saada teada, mida nad vaatavad, mida regulaarselt loevad, kasutavad jne. Seejärel saame määrata ühiskondade avatuse astme globaliseerumise protsessi kontekstis. Teisisõnu saame klassifitseerida ühiskonnad globaliseerunuteks ning kohalikeks. Selleks loome me indeksi. Siinkohal on paslik mõelda, kuidas me selle indeksi loome (*Cosmopolitanism Index*, slaid nr 19). Põhimõtteliselt me sisestame Šveitsi instituudi loodud globaliseerumisindeksi, mida ma ennist mainisin. Siis eeldame me, et riik on rohkem globaliseerunud, kui ta on jõukas, sest jõukates riikides on ligipääs massimeediaallikatele parem. Seejärel lisame meediavabaduse komponendi, sest kui riik piirab meediakasutust, siis see seab omad kitsendused. Minu klassifikatsioonis on seega kõige kosmopoliitsemad riigid kõige suurema globaliseerumisastmega, kõige jõukamad ja kõige suurema meediavabadusega.

Pippa Norris

Me koostasime ühe indeksi. Tean, et vaid selle indeksi abil ei näe kaugeltki kõike, aga indeks on selline (*Cosmopolitanism Index*, 2005, slaid nr 20). Mida see põhimõtteliselt ütleb? Millised on riigid graafiku ülaosas – maailma kõige kosmopoliitsemad? Luksemburg, absoluutselt. Teate ju küll – kui te Luksemburgis silmi pilgutate, siis magate midagi maha, on ju nii? Muidugi mõista töötavad inimesed erinevates kohtades, nad saavad kogu info Prantsusmaalt

ja Saksamaalt ja nii edasi. Millised teised riigid on kosmopoliitsuse indeksi tabelis kõrgel kohal? Hästi globaliseerunud, jõukad ja poliitilise vabadusega. Šveits, Norra ja Rootsi – Euroopa esimesed riigid, nad on hästi globaliseerunud. Šveitsis on neli keelt. Kui avate televiisori, saate vaadata prantsuse-, saksa- ja itaaliakeelseid saateid. Šveits asub kõige keskel, on väga hea internetiühendusega ning ta impordib filmitööstusest ja mujalt. Seal on väga arenenud meediavabadus, väga vähe piiranguid, samuti on Šveits globaliseerunud ka oma kaubandusmallide poolest. Maailma kõige globaliseerunud riikide hulka kuuluvad just arenenud Euroopa riigid, mitte aga USA. Seda tuleb eraldi rõhutada, sest tihti arvatakse, et mitmetel põhjustel on just USA kõige globaliseerunud riik. USAs on väga mitmekesine rahvastik ja palju rahvuskultuure, aga indeksi poolest jääb ta Šveitsile alla.

Kas te näete siin kaardi peal Eestit? Me leidsime Eesti üles ja ta asub põhimõtteliselt tabeli esimeses kolmandikus. Kas te suudate Eesti asukohta aimata, umbes seal Poola kõrval? Mitte päris Austraalia juures, seal liigume alla Prantsusmaa juurde, siis alla Eesti juurde. Seega väga globaliseerunud ühiskond. Millised riigid on kosmopoliitsuse indeksi kohaselt kõige madalamal positsioonil? Jeemen, Birma, Põhja-Korea, kus teid pannakse vangi BBC kuulamise eest, kõige isoleeritud vaesuse mõttes, kõige eraldatumad ülemaailmsetest infoväljadest. Samuti on paljud Aafrika vaesemad riigid meie tabeli järgi väga kohalikud. Nad ei impordi väga palju neid tooteid, kuna neil puudub turg, neil võivad puududa ka keeleoskus ja nad võivad olla isoleeritud ka majandusliku arengu mõttes, uue tehnoloogia mõttes.

Seega, peamine küsimus – mis on selle mõju? Laske ma toon teile mõned näitlikud mõjud. Ma ei saa neid kõiki teile ette lugeda, seega kontsentreerume rahvuslusele, identiteeditundele. Identiteedi mõõtmist kajastavad andmed on siin (*National identities and trust*, slaid nr 23). Küsimine inimestelt näiteks selliseid küsimusi *Millisel määral tunnete end X riigi kodanikuna, näiteks Prantsusmaa, Saksamaa, Eesti? Millisel määral tunnete te end osana oma kogukonnast? Millisel määral väljendate oma rahvuslikku uhkust? Millise piirini olete valmis võitlema oma kodumaa eest?* Kõik need küsimused kokku annavad tervikpildi ja defineerivad rahvusliku identiteedi astme. Samuti on meil küsimused võraste usaldamise kohta, see on lähenemise teine pool. See tähendab usaldust teisest rahvusest või kultuurist inimese vastu.

Siin on toodud peamised seaduspärasused (*Trust in outsiders*, slaid nr 24). Raamat ise kasutab erinevaid meetmeid inimeste sissetuleku, elukoha, ühiskonna tüübi jms määramiseks. Et illustreerida, millest me siin räägime, näitan slaidi (*Trust in outsiders*, slaid nr 25). Millisel määral te usaldate teisest riigist või teist usku inimest? See on põhiküsimus. Me oleme jaotanud riigid tüüpide järgi – ühel pool on riigid, mis on rohkem kohalikud ja isoleeritud, teisel pool on riigid, mis on rohkem globaliseerunud ja kosmopoliitsed. Siis olen ma veel jaganud nad selle järgi, kas nad kasutavad palju või vähe meediat, nii et näeme, millised seaduspärasused välja kujunevad. Seaduspärasused on märkimisväärsed. Need vastavad suuresti meie ootustele. Kes usaldavad väljast poolt enda riiki pärinevaid inimesi kõige enam? Need, kes on suure meediatarbimisega, mitte need, kes tarbivad meediat vähem. Need inimesed on lihtsalt suure hulga info ning sõnumite mõjuväljas. Ja mida rohkem te teate, seda rohkem te usaldate – see on üks peamisi eeldusi asjakohases kirjanduses. Inimesed, kes ei tea midagi teistest riikidest, on palju suurema tõenäosusega ksenofoobsed, ebatolerantsed ning umbusaldavad, sest nad lihtsalt ei tea neist midagi.

Tähtsat rolli mängib ka ühiskond, milles inimene elab. Kui te elate näiteks Malis või Ghanas, kus on juurdepääs globaalsele infole väiksem, siis te usaldate tõenäoliselt inimesi vähem. Nagu näete, on tegu täiusliku astmelise skeemiga. Inimene, kes kasutab väga vähe meediat avatud ühiskonnas, usaldab rohkem kui inimene, kes kasutab palju meediat suletud ühiskonnas. Ja sellel on tagajärjed – kogu avatud ühiskonna missioon on mõnes mõttes vastata küsimusele, kuidas me saame rohkem usaldada võõraid, kuidas hakkame ennetama konflikte, kuidas hakkame ennetama riikidevahelisi sõdu. Mida avatumad on piirid, mida globaliseerunud ühiskond, mida rohkem meediavabadust, seda rohkem inimesed üksteist usaldavad.

See tabel avab räägitut täpsemalt, kuid me ei hakka detailidesse laskuma (*Trust in outsiders*, slaid nr 25). See toob välja mõned seaduspärasused – jällegi, kes on rohkem usaldavamad? Muidugi on need Rootsi ja Norra – need riigid on alati kõikide sotsiaalse tolerantsusega seotud tabelite tipus. Samuti on kõrgetel kohtadel USA, Suurbritannia, Soome, Austraalia. Siin on ka mõned keskmised riigid ning mõned riigid tabeli allosas. Ghana on näiteks väga

demokraatlik riik praeguseks, kuid mainitud mõjude puudumisel on sealsed inimesed endiselt teisest rahvusest inimeste suhtes ebausaldavad. Zimbabwe on väga ebausaldav, Tai, Maroko, Mehhiko, Türgi, Malaisia – nad on kõik väga ebausaldavad. Nüüd heidame pilgu rahvusluse skaalale, seejärel arutleme teema üle ning siis ma liigun edasi lõppsõna juurde.

Rahvusluse skaalal näeme jällegi, et seaduspärasused joonistuvad jällegi sama moodi välja – kui küsime, kui rahvuslikult, universalistlikult või patsifistlikult te end tunnete (*Nationalism scale*, slaid nr 26). Siin on meil rahvusluse tabel, mis on kujutatud madala-kõrge skaalal, samuti on meil kosmopoliitsuse indeks. Millised on kõige rahvuslikumad riigid, kõige rahvuslikumad ühiskonnad? Jällegi, Ghana, Jordaania, Mali, Türgi, Trinidad ja Tobago, Ruanda – riigid, kus me teame, on osade mainitud teemade üle ka ägedaid konflikte olnud. Kõige patsifistlikumad riigid, kes on rahvusluse skaalal kõige madalamal – need riigid on Saksamaa, Jaapan, Šveits. Mõned kõige globaliseerunud riigid maailmas, sekka mõned keskmised riigid – Rootsi on näiteks seal üleval, samuti USA.

Kokkuvõtteks – mida me väitsime (*IV: Conclusions*, slaid nr 31)? Esiteks, et on olemas arvamus, et meedia võib inimesi polariseerida. Võib juhtuda, et asjad, mida televiisorist näeme, annavad meile maailmast negatiivse ettekujutuse. Et me hakkame teisi riike vihkama. Tegelikuses aga on nii, et mida rohkem meediat inimene tarbib, seda rohkem hakkab ta teistest kohtadest pärit inimesi usaldama. See on väga positiivne uudis. See on märk sellest, et informatsioon loob sillad, mis võimaldavad inimestel järjest keerulisemas ning vastastikusel sõltuvuses olevas maailmas üheskoos elada ja töötada. Samuti aitab see usaldada inimesi teistest riikidest ning religioonidest. Kui mõtleme rahvuslikele konfliktidele üle kogu maailma, siis on väga tähtis, et meedia suudab seda sillafunktsiooni täita. Kui näiteks Nigeeria moslemid saaksid rohkem teada kohalikest kristlastest, siis toimuks kahe grupi vahel ka suurem suhtlus. Kui Iisraeli juutide ja palestiinlaste kogukonnad saaksid üksteise kohta rohkem teada, siis peaks tekkima suurem vastastikune usaldus, mis on koos elamise ja töötamise alus. Just uudismeedia kasutamine, eriti kõige avatumates ühiskondades, avaldab sellist mõju ning nõrgendab rahvuslikke tundeid. Te võite arvata, et see on halb. Te võite arvata, et „ma tahangi olla eestlane, olla patriootlik

ja omada enda identiteeti, et ma ei tahagi olla osa sellest kosmopoliitset maailmast”. Aga see on normatiivne hinnang. Minu süda ja väärtused kalduvad teatud mõttes rohkem kosmopoliitsuse suunas.

Mõnes mõttes on rahvuslus moodne nähtus. See algas 17. ja 18. sajandil, see pole olnud siin alati. Võtame varasema Antiik-Kreeka ja Rooma perioodi, kui inimesed olid oma olemuselt maailmakodanikud, kelle identiteet hõlmas mitut ühiskonda ja kuuluvust. Aga sellel on omad tingimused. Neid suhtumisi mõjutavad ka paljud teised faktorid. Ma ei ütle, et mõjutajad on ainult meedia ja ainult globaliseerumine. Me peame seda, kuidas see protsess töötab, palju rohkem uurima. Me kõik teame telejaamasid, ajalehti, kes levitavad vihkamise, rahvusluse sõnumeid – sõnumeid, mis pigem eraldavad meid kui liidavad. Me peame positiivsete mõjude kõrval ka sellest aru saama. Kõike seda on jälgitud uudismeedias, mitte meelelahutussektoris. Ma ei oska öelda, milline on eri riikidest pärit telelavastuste ning -filmide mõju. See on eraldiseisev uurimisteema, mida ei ole veel läbi töötatud. Muuseas, see teema sobiks hästi magistrantidele, kes soovivad igat sorti telelavastusi, filme ja muud säärast vaadata.

Lõpetuseks, milline on eelmainitu poliitiline tähendus? Nagu ma ütlesin, on nii UNESCO kui ka Euroopa Liit liikunud millegi suunas, mis meenutab proteksionistlikku poliitikat. Eriti Euroopa Liit on sätestanud, et kommunikatsiooni-, telekommunikatsiooni- ja audio-videokaubanduses peavad olema teatud proportsioonid – 50% liidu ringhäälingust peab tulema liidu seest. Reaalne mure, eriti on seda väljendanud prantslased, on olnud see, et kui teistest riikidest tuuakse sisse liiga palju, siis Euroopa kultuur kannatab tõsiselt ning kindlasti nõrgeneb. Sama moodi on UNESCO oma uues kultuurilise pluralismi konventsioonis sätestanud, et peame kaitsma ohustatud keeli, põliselanikke, eriti nende kunsti ja käsitööd ja paljusid teisi kultuurilise tähtsusega elemente, mis maailmas eksisteerivad. Paljuski on see väga tähtis, ma ei kahtle selles. Keeled on kogu aeg kadumas. Kuid pean ka küsima, kas see on hea või halb? Tegelikult on see kahe otsaga asi. Kultuurilist proteksionismi võib kasutada selleks, et maha suruda informatsiooni, kommunikatsioonikanaleid ja õppimisviise, mis aitaksid meil teada saada maailma erinevatest paikadest, millest me muidu ei teaks. Mõelge tagasi Eesti ajaloo – kuidas inimesed ta-

jusid maailma kolmkümmend, kakskümmend aastat tagasi ning tänapäeval. Ehk on osa identiteete kadunud. Kuid kas pole selle aja jooksul toimunud ka uute vormide leidmine? Soovingi selle mõttega lõpetada. Materjalid on kõik kättesaadavad, kõik saavad välja öeldule ligi. Hindame väga teie ideid, mõtteid ja kommentaare.

Priit Hõbemägi

PRIIT HÕBEMÄGI: On olnud väga inspireeriv teie ettekandest kuulda, et väikeriikide jaoks eksisteerib ka vähem süngemaid lahendusi kui kultuuride ühtimine ja polariseerumine. Tulemüüriteooria on meie jaoks erilises huviorbiidis, kuna eestlased on tulemüüri meistrid. Oleme tulemüüre ehitanud väga pikka aega. Eestlastel on enda tulemüürisüsteem ja seda nähakse tavaliselt Eesti kultuuri ja keele säilimise peamise põhjusena. Polariseerumine oli samuti väga vajalik vahend rõhuva võõrkultuuri vastu võitlemiseks. Nüüd te väidate, et Eestis on väga kosmopoliitne kommunikatsioon. Kakskümmend viis aastat tagasi ei tohtinud meil kosmopoliitset kommunikatsiooni eksisteerida. Mulle tundub, et Eesti on elanud väga imelikus protsessis – ühest küljest elanud rõhuva võõrkultuuri surve all, mis üritas Eesti kultuuri tähtsust vähendada kakskeelse süsteemi kehtestamise ja võõra kultuuri populariseerimise kaudu. Tulemuseks oli tugev polariseerumine. Kuid selle rõhumise tulemusena aktiveeris tegelikult võitlus Eesti kultuuri ja kommete pärast veelgi enam. Teisest

küljest on Eesti olnud massimeedia ja kommunikatsiooni mõjusfääris Soome televisiooni, Ameerika Hääle ja BBC kaudu. Kõik need kanalid on head näited kvaliteetajakirjandusest, mis Teie teooria järgi võisid Eesti muuta rohkem avatuks demokraatiale, liberaalsetele väärtustele ja tolerantsusele. Ja siin me nüüd siis oleme. Mulle tundub, et on võimalik liikuda samal ajal kahes suunas. Tugevasti polariseeruda ühes kultuurisfääris, ümbritsedes end pidevalt tulemüüridega ja samas üritada olla osa kosmopoliitsest kommunikatsioonist.

Suur tänu ettekande eest ja nüüd ma palun siia meie auväärse professori Marju Lauristini.

MARJU LAURISTIN: Tänan selle suurepärase võimaluse eest olla siin koos Pippa Norrise ja arutada asju, mis on väga huvitavad meile mõlemale. Ma pean ütleva, et Pippa Norris on üks lemmikautoreid meie õpilaste erialajakirjanduse nimekirjades. Ka see uus raamat võeti vastu suure huviga. Mul oli selle läbi töötamiseks internetis väga vähe aega, aga väga hea on see, et kui lähete Pippa Norrise kodulehele, siis leiate kõikide tema raamatute täistekstid. See on väga harv – ta ei ole ahne, ta jagab oma ideid meie kõigiga ja see on üks väga praktiline samm globaliseerumise suunas. Ta pole mitte ainult teoreetik, vaid ka globaliseerunud kommunikatsiooni praktik. Kuid siiski, nagu on kõigega, mida me loeme, anname me tekstile pärast teksti lugemist enda tähenduse. Meil on enda küsimused, mis tulenevad meie enda kogemustest. Meie puhul, nagu Priit just kirjeldas, on need kogemused meie ajaloost, kuid ka nagu mõned ütlevad, keerukamad kogemused, mis põhinevad uuringutel. Ma usun, et Eesti on üks kõige läbiuuritumaid riike, sest me oleme üks väiksemaid riike ja meil on väga palju andmeid. Kui me suudame statistika kaudu öelda, mitu ampsu elaniku kohta tehti, siis ma usun, et tõepoolest oleme tootnud suurel hulgal andmeid.

Pärast Teie raamatu teksti läbitöötamist internetis, ja mul polnud tõesti mahti seda sõna-sõnalt läbi lugeda, tegin ma oma enda väikese regressiivse analüüsi katse, täna öösel kell kolm. Ma tegin seda, et katsetada Teie peamist hüpoteesi rahvusliku identiteedi, usalduse, globaliseerumise, mediakasutamise ja muu omavaheliste seoste kohta. Minu hüpotees oli, et tegelikult ei ole see kõik nii lihtne ja et me peame arvestama muuga, mitte ainult meedia kui üldise nähtusega. Kui Te näitasite oma meedia indeksi slaidi, siis seal oli peamiselt

ainult vana meedia, internet oli toodud ära vaid ühe punkti all. Kuid me peame aru saama, et globaliseerumise iseloom teatud laadi teadmiste ja maailmatõlgenduste tootmise kontekstis oleneb suuresti sellest, mis on meie meedium. Näiteks, ma usun, et me keegi ei eita seda, et globaliseerumine on vanem kui meie eluaeg. On olemas isegi teoreetikuid, kes väidavad, et ristiusk oli esimene globaliseerumise laine – globaliseerumine kiriku kaudu. Maailm oli sellel ajal väiksem. Kui me võtame televisiooni, siis see andis meile hoopis teistsugused võimalused globaliseerumiseks kui kirik või ristiusk, sest teksti tüüp ja maht on teistsugused. Meie maailmavaate visualiseerimine või CNN-iseerimine – ma usun, see on hoopis teistsugune võrreldes situatsiooniga, kus kõik inimesed käivad kirikus.

Nüüd on aga internet loomas hoopis teistsugust globaliseerumist. See on globaliseerumine sotsiaalsete võrgustike kaudu, see ei toimu enam läbi sarnaste kujutluspiltide. Nagu me väga hästi teame, isegi väga väikesed lapsed, täiskasvanutest rääkimata, suudavad internetist suurepäraselt ammutada oma enda pisikese maailma ning selles elada. Nad on globaliseerunud selles mõttes, et neil on sõpru erinevatel kontinentidel, aga mitte selles mõttes, et nad jagaksid vaateid, mis olid populaarsed näiteks sada aastat tagasi. Ma usun, et see on esimene asi, kui liikuda selle väga huvitava hüpoteesiga edasi – vaadata globaliseerumist süvitsi, erinevate meediumite ja erinevate teadmiste kontekstis, mis moodustavad globaliseerumise fenomeni päriselt. Me toodame sarnaseid maailmavaateid, ühiseid võrgustikke ja nii edasi.

Mis oli minu pisikese regressiivse analüüsi tulemus? Esiteks võtsin ma usalduse iseseisva meediumina, sest ka Teil oli usaldus väga tähtsal kohal. Ma vaatlesin usaldust ja kasutasin oma regressiivses analüüsis erinevaid demograafilisi näitajaid, mis ka Teie käsitluses sees olid – vanus, haridus, sissetulek. Siis ma võtsin erinevad meediumid, mis on meie uuringutes olemas. Me koostame erinevaid indekseid – ringhäälingu tarbimise indeks, trükimeedia tarbimise indeks, interneti tarbimise indeks – mitte ühe indeksi, kolm erinevat indeksit. Samuti on meil väga palju andmeid kultuuritarbimise, kultuuritarbimise mitmekesisuse kohta. Siis on meil sellised globaalsed käitumismallid, identiteet, tolerantsus teiste kultuuride suhtes jne. Ja mis minu regressiivse analüüsi käigus selgus oli see, et esimene asi, mis usaldust mõjutab, on interneti kasuta-

mine. Kuid mitte ainult interneti kasutamise maht, vaid ka selle mitmekesisus. See on üks asi, mida peame arvestama – tähtis pole mitte ainult maht, vaid ka tegevus ise. Siit tuleb välja erinevus – tarbimise loomingulisus vastandub tarbimise kvantiteediga. Teisena tuli selles regressiivses mudelis kihistumine. Enda paigutamine mingisse sotsiaalsesse kihti – need on inimesed, kes paigutavad ennast ühiskonnas mõnele õnnelikumale positsioonile, mis on üle keskmise. Nad väljendavad suuremat usaldust. Televisioon – Teie teoorias oli uudistelevisioon positiivsena ära toodud, aga siin oli see negatiivne. Kui me võtsime ära interneti, siis televisioon ise ei tootnud rohkem usaldust, vaid hoopis vastupidi. See on väga huvitav.

Kui ma vaatlesin teisi indikaatoreid – tolerantsust ennast, mitte ainult usaldust, vaid arusaamist erinevatest kultuuridest, sellist kosmopoliitsust otsesemas mõttes – siis polnud meedial üldse mitte mingisugust rolli. Esimene koht kuulus kultuuriliste tegevuste mitmekesisusele. Inimesed, kes loevad rohkem raamatuid, käivad rohkem teatris, võibolla esinevad koorides, tantsivad ja nii edasi – nendel on teiste kultuuride ja inimeste suhtes palju avatum suhtumine. Teisel kohal oli see sama üldine usalduse indeks – usaldus kui üldine psühholoogiline suhtumine. Kolmandal kohal oli tarbimine. Kui me vaatame Sasseni ja Sandikovi teooriat globaliseerunud maailmast kui maailmast, kuhu me siseneame läbi supermarketi ukse, kus me näeme globaalseid tootemarke, siis me integreerime neid aktiivselt oma pisikesse maailma või ellu. Siin on sarnane lugu, sest meie tarbimisindeks on nimelt margiloo mitmekesisuse indeks, võime tootemarke eristada. See kultuur on globaliseerumisega seotud, sest kui on olemas inimesed, kes väga selgelt eristavad erinevaid globaalseid tootemarke, siis on nad rohkem sellise globaalse kultuurilise meelega osa. See on väga tagasihoidlik katse, kuid ma usun, et see annab meile mõtteid, kuidas minna süvitsi, nagu ma eelnevalt mainisin. Ja kui me vaatleme seda süvitsi, siis näeme ka globaliseerumise erinevaid tüüpe – ma usun, et Te olete väga hästi tuttav Scott Lashi teooriaga informatsiooni kriitikast. Tema väitis, et me võime vahet teha ka nende riikide vahel, kes on hästi globaliseerunud ja internetiseerunud. Samuti, et on olemas tabelis eredalt tähistatud riigid, kes on samas loomingulised/innovatiivsed, ja samuti eredalt tähistatud riigid, kellel on palju informatsiooni erinevatest maailma otsadest, kuid kes ei loo midagi. See teine pool maailmast, tume pool – ma usun, seal võib leida väga loomingulisi

riike. Samuti on seal vaesed riigid, mis on tumedad, aga mitte loomingulised. Nad on väga alla surutud ja represseritud ja selles mõttes õnnetud. See näitab jällegi, et globaliseerumine võib olla nii halb kui ka hea.

Marju Lauristin

Kolmandaks, küsimus, mida me siin Eestis kindlasti vältida ei saa, on rahvusluse probleem. Ma ei tea, kas keegi hoiatas Teid selle eest, et eestlastel on allergia sõna „rahvuslus” kasutamise vastu. See on tegelikult seotud samuti meie ajalooliste kogemustega, sest sellel väga-väga raskel ja julmal stalinismi ajal inimesi arreteeriti ja neile määrati karistuseks 25+5 aastat just nimelt „rahvusluse eest”. Niisiis, eestlaste jaoks on rahvuslus miskit, mis on kinni nendes stalinismimälestustes. Selles mõttes olla süüdistatud rahvusluses – seda ei võeta siin väga hästi vastu. Ma arvan, et praegu oleme me üha enam nendest mälestustest vabanemas ja oleme hakanud arutama rahvusluse ja selle erinevate tähenduste üle laiemalt. Nüüd ma hüppasin minevikust tänapäeva, kuna praegu oleme me just läbinud, tegelikult oleme veel endiselt, globaalses majanduskriisis. Selles kontekstis, on rahvusliku uhkuse, enda identifitseerimise kodumaa, identiteedi ja muu sellise kaudu, mis kõik on osa Teie indeksist, roll teine – need omadused võivad mõne riigi jaoks anda just selle moraalse jõu, millega kriisist üle saada. Püsida kõikide nende globaalsete lainete harjal. Väikeses riigis tunnete end alati nagu pisikeses paadis keset suurt globaalset ookeani. Ma arvan, et kõik need suurte laevade reisijad tunnevad ennast väga teistmoodi võrreldes nende inimestega, kes reisivad ookeanil väikeses paadiga. Sellises pisikeses paadis, mis on keset ookeanit, peab olema väga hea meeskond, väga hea koostöö ja meeskonnatunne. See tähendab ka, et peab olema väga tugev kohalik identiteet, kohalik siin kontekstis tähendab rahvuskultuuri ja kõike seda. Ma usun, et see globaalne kriis paneb proovile mõned meie tõekspidamised ja mõtted, mille me oleme endaga kaasa toonud nendest kuulusurikastest modernismi- ja postmodernismi- kümnenditest. See post-postmodernism tõukab meid järele mõtlema ja uuesti analüüsima globaliseerumise ja rahvusluse mõjude vastuseisu ja palju muud.

Peaaegu tunnistama, et mulle väga meeldib Anthony Giddensi termin „kosmopoliitne rahvuslus”. See on omamoodi paradoks, kuid meie aeg on üks paradokside aeg. Ma arvan, et kosmopoliitse struktuuri – kaubanduse ja avatuse – ja sellise kultuurse või vaimse kosmopoliitsuse vahel on vastastikune mõju, mida ei saa vaadelda ühegi rahva kultuurist eraldi, mis peegeldub keeles, mälus ja nii edasi. See on kõige huvitavam aspekt, millega edasi liikuda. Ma arvan, et see väärtuste uuring ja maailma väärtuste kaart annavad selleks suurepärase taustainfo. Ma olen väga rõõmus, et Teie ja Ronald Inglehart olete selle suuna

peale välja jõudnud. See, mida te demokraatiast kirjutate, on väga inspireeriv, eriti praegu, kui me räägime ametnike ees.

PIPPA NORRIS: On tore, et saame põhimõtteliselt reisida teisele poole maailma ja avastada, et seal on teistsugused infoallikad ning et saame võtta erinevad ideed ja neid proovile panna. See peegeldab väga hästi õiget sotsiaalteaduste vaimu. Ma usun täiesti, et Eestis on teistsugused andmed ning meediumid, ja et neil võivad olla teistsugused mõjud. Meie maailma väärtuste uuring nii süvitsi kahjuks minna ei saa, sest me küsime ainult väga lihtsaid küsimusi. Kindlasti saame me eristada neid, kes ütlevad, et nad kasutavad televisiooni, raadiot, ajalehti ja internetti. See on väga jäme lähenemine. Ja kui me ütleme „kasutavad internetti”, siis mida see nüüdseks üldse tähendab? Kas see päriselt tähendab, et veedate internetis 24/7, nagu teevad paljud minu kolleegid? Kas see tähendab mõnda juhuslikku sisselogimist, et uurida oma e-kirju? Kas see tähendab mingite asjade otsimist oma Blackberry telefoniga ja nii edasi?

Seega on kommunikatsioonimeetmed muutunud päris mitmes valdkonnas komplekssemaks. 1970. aastatel võisime küsida: „Kui mitu tundi televisiooni te vaatate?” Ja me üldiselt saime vastused. Me teadsime, mida nad vaatavad, sest oli ainult kaks kanalit, või et oli kolm suurt ajalehte, või mis iganes meedium see parajasti oli. Tänapäeval peab meil olema mitu erinevat põhjalikku uurimust sellest, kuidas inimesed kommunikatsioonikanaleid kasutavad. Meie raamatu peamine eesmärk oli öelda, et erinevused on nii ühiskondade kui erinevat tüüpi meedia vahel. Seega ei saa me ühte riiki vaadates katsetada, kas kosmopoliitne ühiskond toob endaga need mõjud kaasa võib mitte. Aga ma kiidan heaks erinevat tüüpi meedia kaasamist. Samuti kõige katsetamist, üle kontrollimist ja uurimist, et millised suhtumise dimensioonid võiksid muutuseid kaasa tuua.

Viimase küsimusel, kultuurilisel kontekstil, soovin samuti peatuda. Kas rahvuslus ja rahvuslik uhkus võivad finantskriisi valguses olla jõu või nõrkuse allikad? Ma arvan, et normatiivselt saab see olla nii ühte kui teist. See võib olla nõrkus näiteks Saksamaa ja Euroopa võlakriiside kontekstis – nad põhimõtteliselt ütlevad: „Me oleme sakslased, me ei hooli kreeklastest, itaallastest, iirlastest, hispaanlastest – kõikidest teistest gruppidest, kellel on probleemid.”

Sellisel juhul on see kindlasti Euroopa projektile katastroofiline. Katastroofiline selles mõttes, et rahvuslik huvi või uhkus domineerib laiemapõhjalise koostöö üle. Teisest küljest võib väita, et rahvuslik uhkus võib olla väga oluline viis, kuidas oma majandust parandada, seni kuni see ei vii proteksionismini. Kui see viib proteksionismini, siis mõnes mõttes ...

MARJU LAURISTIN: Ma pean ütlema, et termin on sama, kuid tähendus on täiesti erinev, kui te kasutate sõna „proteksionism” kultuuri ja majanduse kontekstides. Need on väga erinevad tähendused.

PIPPA NORRIS: See on õige. Mõnel riigil võib olla väga avatud kaubanduspoliitika, kuid nad on kultuuriliselt vägagi suletud.

MARJU LAURISTIN: Nagu näiteks Eesti või Soome.

PIPPA NORRIS: Oh ei, teie pole üldsegi kultuuriliselt suletud. Ma mõtlesin tegelikult riike, kes on nii proteksionistlikud oma kultuuri koha pealt, nad üritavad tõrjuda kõik sõnumid, poliitilised sõnumid, lahkarvamused ja sellised asjad.

MARJU LAURISTIN: Euroopa Liiduga on üks lugu. Me tegime ka selle kohta ühe uuringu. Euroopa Liidu ringhäälingupoliitika soosib tegelikult väga kommertsringhäälingut. Kui me võrdleme avalik-õigusliku ringhäälingu sisu kommertskanalite sisuga, siis näeme, et kommertskanalites domineerivad tegelikult sellised USA päritoluga, mitte väga sügava mõttega filmid ja muu selline. Ma ei räägi siinkohal uudistest. Ka uudised on USAs väga erinevad – on CNN ja on Fox. Kuid avalik-õigusliku ringhäälingu mittekommertslikel kanalitel pärineb kultuuriga seotud sisu peamiselt Euroopa Liidu maadest, jällegi ma ei räägi siin uudistest. See tähendab Suurbritanniast, rohkem Prantsusmaalt ja Saksamaalt, mitte nii väga Ameerikast. Selles kontekstis on kultuuriline proteksionism rikastav, kaitstakse kultuurilist mitmekesisust, mitte ühte kultuuri. Ma arvan, et selline kultuurilise proteksionismi poliitika on sarnane loodusliku mitmekesisuse kaitsmisega.

PIPPA NORRIS: Alati on küsimus, kui palju kaitsta ja kui jäigad on barjäärid. Teistes kultuurides, mis on soovimatute sõnumite tõrjumise suhtes jäi-

gemad, on see rohkem problemaatiline – sõnavabadus, demokraatia ja palju muud. Meenub näiteks keelepõhine ringhääling. Kui ma elasin Šotimaal, siis oli meedias alati osa sisust keldikeelne. Absoluutselt, kui te olete otsustanud selle keele päästa, siis peate sellele ka erilistel alustel eetriaega andma, sama kehtib ka kõmri keele kohta. Seega ma ei ütle „Maha igasugune protektsionism!”, kuid kui see läheb liiga kaugele, siis võib see probleeme tekitada, sest põhimõtteliselt tähendab see võõrahirmu väljendamist – hirmu Ameerika, Suurbritannia, Saksamaa, ükskõik kelle – Prantsusmaa toodete vastu. Tegelikult võib ka avatuse viis tuua kaasa nii positiivseid kui negatiivseid mõjusid.

PRIIT HÖBEMÄGI: Teie uurimus väitis, et informatsiooni levimine demokraatia ja inimõiguste kohta võib julgustada küünilist tegevust nende väärtuste vastu üle kogu maailma. Mis Te arvate, kas Araabia kevade algatasid tõepoolest Facebooki ja Twitteri araabia päritolu kasutajad?

PIPPA NORRIS: Teie mainitu on täpselt meie eelmine teema, äsja Tallinnas toimunud e-valitsemise alase ICEGOVi konverentsi raames. Tegin seal ettekande, kus väitsin, et tegu oli Twitteri revolutsiooniga. Väidetakse, et araabia kevad oli väga suuresti mõjutatud Facebookist ja sotsiaalsest meediast. Muidugi väidab meediasektor, et just nii see oli – et kõik see on suuresti muutnud protestihäälte ja lahkarvamuste eetrisse saamise kiirust. Need keskkonnad on tõesti aidanud mobiliseerida ja organiseerida ning neil on olnud väga suur mõju näiteks Tuneesias, Egiptuses, Liibüas toimunule. Tegelikult aga, kui Te vaatate andmeid, siis on juurdepääs nendele meediavahenditele suuresti liialdatud. Näiteks, ainult üks protsent liibüalastest arvatakse olevat Facebookis, vähem kui viis protsenti Twitteris. Isegi ligipääs internetile – kõige üldisem küsimus, mida saab küsida – oli ikkagi veel väga piiratud õige mitmes riigis neist. Mulle tundub alati, et kuna ajakirjanikud ise kasutavad Twitterit hästi palju, siis nad arvavad, et ju siis teevad ka kõik teised sama. See on selline enesepeegelduste tekitamine. Kuid sellel võib olla mingi mõju kõige laiemal tasandil, mida me kutsume levitamise tasandiks. Asi ei ole mitte nendes spetsiifilistes sõnumites, vaid telepiltides, mis inimestel on tekkinud läänest, demokraatlikest ja stabiilsetest riikidest, kus on toimivad avalikud teenused. Need pildid on olnud väga võimsad ning on osa laiemast tähendusest. Kui erinevates maailma otsades küsida „kas te soovite enda riigis demokraatiat?”, siis

ütlevad kaheksa inimest kümnest „jah”. Kõikides nendes riikides, isegi kõige ebatõenäolisemates kohtades – isegi Saudi Araabias, Hiinas – riikides, kus ei ole tugevat demokraatiatraditsiooni. Nad ei mõtle ilmtingimata demokraatlikele valimistele ega inimõigustele, nad lihtsalt arvavad „jah, ma tahaksin midagi sellist ka enda ühiskonnas näha.”

MARJU LAURISTIN: Jätkates väärtuste ja nende mõju teemat, siis mulle väga meeldib Ingleharti töödes, raamatus, mille ta koos Welzeliga kirjutas, idee hästi toimivast demokraatiast, mis ei ole ainult elu institutsionaalne pool, demokraatiast, mis tuleb inimeste vaimsusest ja hingest, armastusest demokraatia vastu. See on tegelikult seotud individualiseerimise astmega, eneseväljenduse väärtustamise astmega. Sama mõtte leiame, kui loeme Burke'i – tema mõte on, et selles riskiühiskonnas omandab individualiseerimine, autonoomne indiviid järjest suurema tähtsuse. Tuleme tagasi Araabia revolutsioonide juurde. Tuleme tagasi kultuuride juurde, mis on sellisest emantsipeerumisest, eneseväljendamise väärtustamisest väga kaugel. Enese väljendamine kollektiivses mõttes – mobiliseerimine, tulistamine, tänavatel olemine ja nii edasi – see ei tähenda sama, mida postmaterialistlikes kõrgemates väärtustes. Mida Te arvate demokraatia tulevikuväljavaadetest sellistes riikides, kus on selline ettekujutus, nagu mainisite – toimivatest õnnelikest riikidest – ja kes tahavad ka ise midagi sellist? Nad tulevad tänavale lootes, et nad saavadki seda.

PIPPA NORRIS: On ilmne lihtsustamine eeldada, et režiimi vahetumine tähendab demokraatiat. See on rumalus, me kõik teame seda. Mis tihti juhtub, on eliidi lõhestumine, sõjavägi ei toeta enam olemasolevat presidenti. Siis toimub režiimi üleminek, siiani nendes riikides hoopis eemaldudes tegelikust konsolideeritud demokraatiast. Esimesel juhul, ei suuda ma jätta arvestamata, saab olema tohtu palju lahkarvamusi, ebastabiilsust, puudulikku valitsemist, sest sellistel juhtudel valitsuste suutlikkus tavaliselt nõrgeneb, mitte ei tugevne. Väga palju inimesi pettub. Inimesed, kes on tänaval, paistavad päriselt tahtvat suuremaid vabadusi. Me tahame, et meie ühiskond oleks avatum, et me saaksime ennast vabamalt väljendada, me oleme korrupsiooni tõttu väga õnnetus, me päriselt tahame muutusi. Aga kas nad saavad aru sellest, et demokraatial on väga pikk konsolideerumise protsess ja et sellega kaasnevad kultuurilised muudatused, seda ma ei oska öelda.

MARJU LAURISTIN: Alatiseks jääb küsimus, kas kõigepealt peaks tulema kultuur ja alles siis poliitika?

PIPPA NORRIS: See on küll naljakas. Mul sai just valmis raamat „Demokraatliku valitsemise mõju”. See räägib mõjust majanduskasvule ja heolule inimarengu kontekstis, aastatuhande arengueesmärkide, rahu ning konfliktide puudumise kontekstis. Raamat üritab selle kõik kokku võtta – see ütleb, et riigil ei saa olla demokraatia lihtsalt niisama. Ei ole võimalik korraldada valimisi, toimivat kodanikuühiskonda ja parlamenti. Peab olema ka valitsemine. Valitsemine on miski, mida sellises üleminekukontekstis tihti alahinnatakse, kuid see on sama tähtis kui demokraatia. Valitsemise all mõtlen ma, et peab olema toimiv riik – peavad olema avalikud teenistused, samuti teatud erapooletuse tase, ametiasutused, õigusriik. Kui need kaks faktorit kokku viia, siis on palju suurem tõenäosus saavutada laiemaid eesmärke. Kuid praegu on maailmas palju riike, kes on teinud läbi demokraatlikud valimised, kus on toimunud üleminek opositsioonist valitsusse, nad ehitavad teatud kodanikuühiskonnaosasid, kuid riik ei saa suurt midagi teha, sest ta ei toimi. Valitsemisel puudub võimekus, puuduvad avalik teenistus ja standardid – asjad, mis ulatuvad kõrgemale millestki, mida ma kutsun bürokraatlikuks riigiks. Sellised riigid võivad liikuda nii tagasi kui edasi.

MARJU LAURISTIN: Riik on endiselt miski, mis asub väga kõrgel inimeste peade kohal. Kui me tuleme tagasi väärtuste juurde – ma olen hakanud selles kontekstis mõtlema töö väärtuse peale. Töö väärtus sellel materialismi-postmaterialismi teljel. Tundub nagu see kuuluks esimesse kategooriasse, ellujäämisega seotud väärtuste hulka. Aga, kui võtame protestantliku maailmanägemuse, vaatame Webberit, siis on töö väärtus väga vaimne. Kui me vaatame nüüd demokraatia probleemi – heidame pilgu olukorrale Venemaal, Araabia-maades, Iraagis, Eestis või postkommunistliku maailma selles piirkonnas, või võrdleme olukordadega teistes riikides, kes ei ole olnud nii edukad, siis olen ma hakanud päriselt mõtlema töö väärtuse mõiste mõtestamise peale. Kui me vaatleme riigi või demokraatia ehitamisega seotud tööd, isegi inim- ja pèresuhete ehitamisega seotud tööd, siis ma usun, et töö mõiste siinkohal on palju laiem. Seda ei saa piirata ellujäämise hirmud kitsasse toidu ja rikkuse pärast võitlemise konteksti.

PIPPA NORRIS: Mõnes mõttes räägib kogu Ingleharti lähenemine, et on võimalik töötada palga või hoopis eneseteostuse nimel. Kui me kirjutame raamatuid, siis me ei tee seda raha pärast, me teeme seda armastuse pärast – see on loominguiline ja lõbus. See on miski, mida on väärt teha lihtsalt tegevuse enda pärast. Tegelikult kuulub see postmaterialismi, see on loominguiline. Seega saab töö jagada kaheks komponendiks – meil kõigil peab olema raha ja me tahame oma töö eest saada tunnustust. Mõnes riigis ei ole võimalik mõlemat valida. Teistes riikides saab ja me oleme väga õnnelikud, kui me saame.

MARJU LAURISTIN: Tulles veel kord tagasi väärtuste juurde nendes riikides, millest me räägime. Kuidas töötada demokraatia ja demokraatliku riigi ülesehitamise nimel? Seda ei ole väga palju arutatud. Me õpime omaenda kogemustest – on üks asi tulla tänavatele, tulla laululavale, laulda ilusaid laule ja kanda ilusaid sõnumeid – demokraatia, demokraatia. Siis aga on meil demokraatia hall argipäev, mis on teinekord täitsa igav, isegi kole ja kohe üldse mitte inspireeriv, ei tee kedagi õnnelikuks. Siis peab lihtsalt aru saama, et see on töö, mis on vaja ära teha.

Pripriit Hõbemägi, Marju Lauristin, Pippa Norris

PIPPA NORRIS: See on sarnane minu kogemusega Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni arenguprogrammis, kuna ma olin mõnda aega demokraatliku valitsemise töörühmaga seotud. Rühm üritas kogu seda põhilist tööd ära teha. Valimiste ajal oli tihti avalikkuse tähelepanu suur. Siis läksid kõik meediaka-

nalid koju, osa doonorriike läks koju ning alles siis toimus päris demokraatia ehitamise töö. Ehitati kohtusüsteemi, hoolitseti professionaalsete kohtunike olemasolu eest. Ehitati üles riiklikud haldusorganid ja avaliku sektori juhtimine. Detsentraliseeriti juhtimine nii, et ametnikud, koolid, haiglad jne oleksid inimeste jaoks olemas kohalikul tasandil. Keskenduti korrupsioonivastasele võitlusele, valitsustele. Jällegi, me seame inimeste kandidatuurid valimiste ajaks üles, kuid me ei investeerime nende suutlikkusesse ega oskustesse. Seetõttu pettuvad inimesed Afganistanis oma ametnike tegevuses. Kõik need protsessid toimuvad pidevalt ja rahvusvaheline kogukond investeerib nendesse tegevustesse. Lihtsalt sageli arvatakse, et demokraatia saabub üleöö – on valimised ja siis võivad kõik pillid kokku pakkida ja ongi kõik. See ei ole nii, see on uskumatult pikk protsess. Muide, ka see on tõsi, et iga viimane kui olemasolev demokraatia on veel arenemas. Ei eksisteeri mingit „meie ja nemad” jaotust, see on protsess, mis kestab kõikjal. Vaadake Ameerikat, sealne demokraatia praegu on naeruväärne.

PRIIT HÖBEMÄGI: Te kirjutate oma raamatus, et uudismeedia on kultuuriliste väärtushinnangute tähtis mõjutaja, mis aitab tugevdada liberaalset seksuaalmoraali, kosmopoliitsemat suhtumist eri rahvustesse, vabaturgude toetamist ja kodanikuühiskonna arenemist. Kuid, mis puudutab uudismeediat ennast, siis ajad on muutumas. Traditsioonilise uudismeedia ja kvaliteetajakirjanduse jaoks on praegu väga rasked ajad. Levivad uued mudelid, tehnoloogia areneb kiiremini kui kunagi varem ja on väga keeruline ette näha, mis sellest võib välja areneda. Kuna uudismeedia väärtuste kandjana on teie teoorias nii tähtsal kohal, siis kuidas näete massimeedia ja kvaliteetajakirjanduse tulevikku üldiselt?

PIPPA NORRIS: Viimane küsimus oli päris mahukas. On ilmne, et eri platvormide kokku sulandumine teeb traditsiooniliste ajakirjanike, nagu te ise, elu väga keeruliseks. Kuidas teenida oma kopikad, kui jagate oma teenuseid välja tasuta ja kõik on 24/7 sisselogitud, nagu me kõik? Seega me teame, millised on pealkirjad, aga milline roll jääb siis ajalehele, mis toimetatakse kätte järgmisel päeval? Ühest küljest on see kõik traditsioonilisele ajakirjanikule suur proovikivi. Teisest küljest näeme aga, et ka turg ise on tohutult mitmekesiseks muutunud ja mõned meediumid saavad seal kohanedes uskumatult

hästi hakkama. Võime jällegi mõelda BBC peale, mis kaksikümmend aastat tagasi ei olnud näiteks USAs nii tähtsa rolliga. Nüüd on see aga kõikjal ja inimesed kasutavad seda järjest enam väärtuudiste allikana. Ma usun, et vanade ajakirjanike koorekiht kohaneb uute tehnoloogiatega. BBC jõuab teieni läbi kõikide vahendite, mida suudate ette kujutada – podcastid, Twitter, Facebook, traditsiooniline televisioon, avalik-õiguslik televisioon. See on tõepoolest üks suur selginemise protsess, kuna väga paljud ajakirjanikud ja ajalehed kaovad, sealhulgas viimasel ajal palju kvaliteetväljaandeid. See on väljakutse. Kõik keerleb „kohane ja jää ellu” põhimõtte ümber.

PRIIT HÕBEMÄGI: Oma uues raamatus panete suuri lootusi avalik-õiguslikule meediale. Kas Te ei usu, et kommertsmeedia saab selles olukorras hakkama?

PIPPA NORRIS: See on natukene teine teema. Me oleme uurinud, mida inimesed saavad avalik-õiguslikust televisioonist võrreldes kommertsteleviisiooniga, ja vahe on väga eristatav. Kui küsida inimestelt, mida nad teavad poliitikast, siis saame kokku panna paar väga head kokkuvõtet ja vaadata siis läbi uurimused kogu Euroopa lõikes selle kohta, mida inimesed mõistavad kodanikuühiskonna all. Avalik-õiguslikust televisioonist õpivad inimesed kommertsteleviisiooniga võrreldes palju rohkem. On olemas ka kommertskanaleid, mis on pühendunud uudistele ja vähemuste uudistele, mis on suurepärane. On ka selliseid kommertskanaleid, mis on täiesti kohutavad. On selliseid avalik-õiguslikke kanaleid, mis on nii populaarsed, et erinevus kommertskanalitega puudub. Mõned on väga hea kvaliteediga. Seega ei ole avalik-õigusliku vastandamine kommertskanalitele nii ühene, ehkki avalik-õiguslikul televisioonil on nii mõneski kohas eelised. Kui me võtame minu võrdleva kogemuse Suurbritannias, Austraalias ja USAs elamise ja sealse meedia tarbimise kohta, siis USAs on uskumatult keeruline leida poliitikauudiseid. Peaaegu kõik uudised on enamasti kohalikud. Lülitate uudised käima ja kohalikud uudised on „vägivald müüb” stiilis, kui kasutada klišeed – milline on viimane Roxbury tulistamine, viimased filmiuudised ja ilmateade. Ameerika on väga kompleksne, kuid poliitikauudiseid kohtate terve õhtu jooksul haruharva, kui te muidugi ise ei otsi. Tavalise vaataja jaoks on väga raske temaatilist infot saada. Suurbritannias ja Austraalias aga põrkume uudistega alatasa. Seepärast

on inimestel kergem olla pidevalt informeeritud, teadlikud ja neil on kergem protsessides osaleda. Need struktuursed erinevused – kus muutub asi liiga kommertslikuks, kas luua avalik-õiguslik sektor – tõstavad esile ka meedia mitmekesisuse väärtuse ja kvaliteedi.

MARJU LAURISTIN: Selle *online*-ajakirjanduse *versus* traditsioonilise ajakirjanduse teema juures on veel üks punkt. Me oleme võrrelnud erinevaid maailmas toimuva mõistmise viise. On hulk inimesi, kes loevad regulaarselt ajalehti, nad võivad neid lugeda ka võrguväljaannetena, kuid järgivad sama tarbimismudelit. Kuid on olemas ka väga noorte inimeste lugemismudel, neil ei ole eelnevat kogemust sellise struktuurse sisu tarbimisel. Nemad elavad klikist klikini. Tuli välja, et see maailm, milles nad elavad, on täiesti erinev ülejäänud maailmast. Selles maailmas ei eksisteeri mõned tähtsad poliitilised sündmused absoluutselt. On võimalik, et nad ei ole kuulnudki finantskriisist, võibolla isegi araabia revolutsioonidest. Samas arutavad nad mingite rockstaaride eraelu üksikasju. See on erinev lähenemine ja erinev lugemus. Nüüd me jõuame ühe väga olulise asja juurde, mida kutsutakse õppimiseks. See oli teie skeemis väga tähtis filter. Mis Te arvate õppimise ja kooli tulevikust? Kuidas saavad need haridussüsteemi tuua selliseid teadmisi, mis aitaksid seda uut meediat ohjata?

PIPPA NORRIS: See on väga keeruline teema ja väga suur väljakutse kommunikatsiooniteadustele. Paistab, et meil on tekkinud rohkem teadmisi vähematest asjadest. Me suudame palju rohkem spetsialiseeruda. Kui teid päriselt huvitavad sündmused Süürias, saate need oma mobiiltelefoni peale tellida, kõik tähtsad uudised reaalajas. See annab ka mõningad eelised – te ei saa lihtsalt sünoptilist ülevaadet. Tegelikult, kui inimesed vaatavad kodudes uudiseid, võivad nad mõelda hoopis paljudele muudele asjadele. Nad ei pruugi nii tähelepanelikud olla, paljud asjad uudistes ei paku neile tõenäoliselt huvi. Võtame ajalehed – nad võivad need läbi sirvida, aga kas nad tegelikult need süvitsi läbi loevad? Niisiis võimaldab internet meil saada rohkem infot küllaltki kitsaste teemade kohta, mis ületab olulisel määral kaksikümmend aastat tagasi olnud piirid. Kuid see tähendab ka seda, et kui ma ei ole huvitatud, siis ma olen rohkem selektiivne. Selektiivsus iseloomustab kogu informatsiooni, mille me oleme üles korjanud. Kitsalt piiritletud kohtades tekivad probleemid igas mõttes. Toimub killustumine, lõhestumine.

MARJU LAURISTIN: See on väga tähtis, kuid on veel üks asi. See globaalne maailm ei ole lihtsam kui mitteglobaalne maailm. Globaalne maailm on isegi keerulisem. Inimesed, kes ei ole harjunud lugema pikemaid ja keerukamaid tekste, kasutavad Twitterit ja Facebooki, kuid nad ei loe raamatuid, ei internetis ega mujal. Eesti on väga hea näide sellest. Rahvusvahelistes katsetes on meie lapsed interneti kasutamise ja info leidmise osas esimeste hulgas, kuid jäävad tahapoole pikemate tekstide lugemisel. Mida me peaksime selles suhtes ette võtma?

PIPPA NORRIS: Harvardis teevad üliõpilased täpselt sama moodi. Nad tsiteerivad suvalist infokildu, mis on tulnud välja viimase nanosekundi jooksul ja paistab natukenegi väärtuslik, ilma järele mõtlemata. Kuid soliidne klassikaline raamat raamatukogus nende tähelepanu niivõrd ei kõida. See on väljakutse kõikidele õpetajatele, teha õpilastele selgeks, et on olemas selline mõõde nagu kvaliteet. Nad peavad oskama vahet teha ja valima mitte ainult seda, kuhu vaadata, vaid lähtuma ka allika kvaliteedist. Tegelikult ma leidsin, et kui neile seda mainida, siis saavad õpilased väga kiiresti aru. Sellest, et kõik teadmised ei ole samadel alustel, mõned on rohkem kaheldavamad, mõned autoriteetsemad. Et sellised meetmed kasutusele võtta, on tarvis kasutada vii-

tamist, kuid kui olete korra juba neile maininud, et on olemas kindlad viited autoriteetsetele allikatele, saavad nad kiiresti sellest aru. See on osa meie tööst õpetajatena, et anda inimestele teada, et info jaguneb eri tasemetel vahel. Täpselt nagu ajakirjanike töö on viidata, et mõned artiklid on hästi tõendatud ja põhinevad faktidel.

PRIIT HÕBEMÄGI: Kuidas Te seletate seda, et harjumuspärane sugudevaheline erinevus, mida Te ootasite, on majanduse tüübist olenevalt vastupidine nii, et naised domineerivad uudismeedia publiku hulgas jõukamates riikides, samas kui mehed domineerivad madalama sissetulekuga riikides.

PIPPA NORRIS: Ma arvan, et see on küllaltki tavaline mudel selles mõttes, et kultuur kipub olema vaesemates riikides traditsioonilisem, kõikides sooga seotud aspektides. Leidsime oma raamatus „Tõusulaine”, et kodu, töö ja haridusega seotud suhtumine käisid kõik koos. Jõukad ühiskonnad muutusid. Meie väitsime, et nad muutusid sõjaeelsel perioodil, enne 1945. aastat, kui nii naiste kui meeste suhtumine naistesse muutus palju egalitaarsemaks. Traditsioonilistes ühiskondades pole suhtumine muutunud nii palju ei sugude, ega inimpõlvete lõikes. Nendes ühiskondades on naiste ettekujutus oma rollist sama traditsiooniline kui meeste oma. Seega uudistetuba ja kõrged juhtivad ametikohad ja kõik teised sfäärid peegeldavad sarnaseid kultuurilisi ideid.

MARJU LAURISTIN: Ajakirjanikest on nendes arenenud riikides saanud madalapalgalised spetsialistid.

PIPPA NORRIS: Ma tean, see on alati masendav.

PRIIT HÕBEMÄGI: Kui me tuleme tagasi tulemüüriteooria juurde, siis mulle tundub, et mõnes mõttes on see teine viis öelda, et loodus leiab alati oma tee. Kui on olemas marsruut globaalsest põhjast lõuna suunas, siis püstitab kultuur ise oma tulemüürid kas rahvuse või keele sees ja hakkab ennast kaitsma. Kas see on päriselt nii lihtne?

PIPPA NORRIS: See on pigem nii, et me hindame üle seda, millist mõju globaliseerumine globaalsele kultuurile avaldab. Eksisteerib väga palju grupe, taskuid ja sektoreid, kes ei ole osa sellest globaalsest ühiskonnast. Istudes

siin Eestis iPadid ja sülearvutid süles, võime me arvata, et kõik on internetiga ühenduses, kuid see ei ole nii. Ma kirjutasin sellest kümme aastat tagasi, kuid ma arvan endiselt, et see on tõsi – lõhe nende vahel, kellel on ja kellel pole, info poolest rikaste ja info poolest vaeste vahel on suurenenud, mitte vähenenud. Me eeldame, et tänu mobiiltelefonidele ja teistele vahenditele on kõik ühenduses. Kuid tegelikult ei ole, kindlasti mitte samas mahu kui meie. Sellistes kohtades nagu Eesti liigub informatsioonikõver ülespoole ja jätab paljud teised ühiskonnad kaugele maha. Seega lõhe on jätkuvalt olemas.

PRIIT HÖBEMÄGI: Nüüd on aeg publiku küsimusteks.

LIISA PAST: Minu nimi on Liisa Past ja ma pean oma küsimuse kvalifitseerima öeldes, et ma olen Ameerikas hariduse saanud kunagine Marju Lauristini magistrant ja kunagine Avatud Eesti Fondi kommunikatsioonijuht. Sooviksin teha midagi sellist, mida ükski täie mõistuse juures olev sotsiaalteadlane ei teeks ja küsida teie käest ennustust. Ennustust globaliseerumisprotsessist maha jäänute tagasitõmbumise kohta ühiskondade sees – kas me näeme näiteks Eesti ühiskonna sees väiksema haridustaseme, väiksema meediatarbimise ning ehk ka väiksema lugemusega võõranduvate liikmete hulgast levima hakkavat rahvuslust? See tundub järgmise loogilise sammuna toimuvat pärast kultuurilist proteksionismi. Teiseks, kuna Te töite sisse sugude teema, Eestis tehtud uuringud näitavad tendentsi, et naised saavad globaliseerumisega paremini hakkama – nad kohandavad ja ka kohanevad paremini. Seega ma küsin, kas me näeme suurenevat hulka noori, võõranduvaid, harimatuid mehi neis moodsates globaliseerunud ühiskondades, mis paneb neid omal viisil väljendama globaliseerumisvastaseid seisukohti ning pöörduma rahvusluse poole?

PIPPA NORRIS: Kõige lihtsam tõendusmaterjal selle kohta, millele ma viitaksin, on suurenenud toetus radikaalsetele paremparteidele üle kogu Euroopa. Me kõik teame, et nii mitmedki parteid on viimastel aastatel alustanud ja saavutanud arvestatava toetuse, olgu see Antwerpenis, Suurbritannias või paljudes teistes riikides. Kui vaatate, kellest need organisatsioonid koosnevad, siis on nad peaaegu eranditult noored mehed. Naiste liitumine paremäärmuslike parteidega ei küüni selle arvu lähedalegi. Mulle tundub, et see on märk frustratsioonist ja tagasitõmbumisest. See on tagasitõmbumine multikultuursetest ühiskondadest, mis on tänu immigratsioonile, põgenikele ja teistele glo-

baliseerumise mudelitele levinud enamikus Euroopa riikides. Peab aru saama ka sellest, et noortel meestel on praegu tõsiseid probleeme tööpuudusega – paljudes Euroopa riikides on töötuse määr kõrge. Nad tunnevad, et nende enda kultuur on sattunud ohtu nende suurte väärtusemuutustega, mis nii paljudes kohtades toimuvad. Ma arvan, et kindlasti on toimunud eemaldumine ja et neid tundeid väljendavad eelkõige noored mehed. Sellel on nii üldisemad kui erinevate parteide sisesed poliitilised tagajärjed.

Pippa Norris

Kuid ma ei ennusta, selle ma jätan ajakirjanike tööks. Nemad armastavad ennustamist. Kommentaatorid aina ennustavad. Kommunikatsiooniteadustes tehti üks suurepärane uuring, mis vaatles kõiki neid ennustusi Ameerika televisioonis. Igal pühapäeval oli ekraan täis ennustusi. Nad ütlesid selliseid asju nagu „majandus hakkab järgmisest aastast kasvama” või „Obama valitakse presidendiks” jne. Selles uuringus võrreldi neid ennustajaid viieaastase perioodi lõikes – kellel oli õigus ja kes eksis. Ja muidugi, viiekümnel protsendil juhtudest oli neil õigus ja viiekümnel protsendil juhtudest nad eksisid, mis tähendab, et nad oleksid kõik võinud minna koju ja pühapäev oleks olnud palju meeldivam. Seega, mina ei ennusta.

MARJU LAURISTIN: Nagu ma enne mainisin, oleme me lähenemas olukorrale, kus peame õige varsti ümber hindama paljud poliitikasuunad ja väärtused. Kaks nädalat tagasi viibisin ma Euroopa Sotsioloogia Kongressil. Seal toimus täiskogu, kus sotsioloogid üritasid ennustada. See ei ole väga mõistlik teguviis, kuid nad siiski tegid seda. Nende ennustused olid selles mõttes väga sünged. Need olid seotud tundeaga, et mingisugune ajajärk on lõppemas. Ajajärk, mil usuti progressi arengusse, nagu seda on kirjeldatud Ingleharti raamatus, kus suur nool tuleb alt ja suundub postmaterialistliku ühiskonna kõrgustesse. Materialistlikud mured on eelkõige seotud energiaga, mis on esimesel kohal. Need põhjustavad rohkem pingeid ka inimeste ja gruppide vahel ühiskondades, põlvkondade vahel, vähemuste ja enamuste vahel, isegi Euroopa eri piirkondade vahel. Vaadake, kuidas reageeritakse Euroopas Kreekas toimuva peale. Vaadake neid debatte. Kõik on seotud tundeaga peatselt saabuvas puudusest – ressursside, ideede, teadmiste puudusest. See on saamas üha suureneva närvilisuse allikaks.

Kui ma vaatasin eile Euronewsi, siis sealt tuli järjest uudiseid, mis pakatasid sellisest ärevusest, agressiivsusest, tõusvatest tülidest ja nii edasi. See on väljakutse, mille lahendamiseks on vaja teadmisi. Neid teadmisi ei ole võimalik ammutada Twitterist või Facebookist. Need on teadmised, mis vajavad rohkem filosoofiat, analüüsi ja mõtisklemist. Võibolla peame ühtlasi tagasi tulema nende inimeste mõttemallide juurde, kes loevad raamatuid, vanemate inimeste loogika juurde, kes on oma elu jooksul palju kriise läbi elanud ja üritavad mõelda, kus lahendused peituda võivad. Võib-olla on mõned lahendused lihtsalt kunagi kõrvale heidetud mõeldes, et need probleemid on möödas, aga nad ei ole. Kui te vaatate riike, kus on esile kerkimas vähemusprobleemid, mitte Eesti oma vanade probleemidega, vaid värskete probleemidega riigid. Vaadake Norrat ja neid väga toredaid riike. Ma arvan, et on õige aeg vaadata üle öla ja üritada aru saada, kus kohas asjad valesti läksid. Radikaalsed parteid ja sellised hääled meie ühiskondades väljendavad emotsioone, aga nad ei paku lahendusi. Nad teenivad lihtsalt punkte ja hääli, aga lahendusi nad ei paku. Ma arvan, et peame aru saama, et maailm ei ole muutunud lihtsamaks ega lõbusamaks. See muutub hoopis keerulisemaks ja tõsisemaks. See aga nõuab erinevat tüüpi lähenemist poliitikas, hariduses, meedias. Ma arvan, et

see postmaterialistlik *versus* materialistlik jaotus, see suur nool, tuleks ümber vaadata – võib-olla ei ole see üldsegi nool, vaid hoopis ring.

PIPPA NORRIS: Et natuke Ingleharti kaitsta, mina ise ei ole seda väidet esitanud. Mul on omad kõhklused mitmel põhjusel. Ta täielikult tunnistab, et postmaterialism ja materialism ei moodusta ilmeksimatut trajektoori, see võib liikuda mõlemat pidi. Ta vaatleb 1992. aasta majanduslangust, mis oli Euroopas väga tõsine. Tema arvates juhtub see, et lühikeseks ajaks tekib halb majanduslik situatsioon ja inimesed tunnevad ennast ohustatuna. Materialism suureneb, postmaterialistlikud väärtused taganevad. Tema väide oli see, et kuna me saame oma väärtushinnangud lapsepõlvest ja need võib jagada põlvkondadepõhisteks, on aja lõikes nii, et postmaterialism on tõusuteel ja materialism languse teel. Seega, igas kriisis toimuvad tõusud ja langused. Võib toimuda terroristlik kriis, majanduskriis, looduskatastroof nagu Jaapanis ja inimesed hakkavad muretsema elu põhivajaduste pärast, sest need satuvad ohtu. Kuid see ei pruugi mõjutada pikemaajalisi väärtusi kogu populatsiooni lõikes. Üldine ettekujutus on see, et lapsed erinevad oma vanematest ja viimased omakorda vanavanematest. Seega mõnes mõttes on see liikumise suund ühene, ehkki see ei pruugi alati olla ühtne liikumine.

MARJU LAURISTIN: Kuid see on seotud ka sellega, mida me mõistame selle materialismi-postmaterialismi väärtuste all sisuliselt. Me võime omistada mõnele asjale, mis tunduvad materialistlikud, mittematerialistlikke ideid. Seda ma selle ringi ideega mõtlesingi. Sellepärast ma rääkisingi töö väärtuse ringi mõtestamisest või näiteks toidu väärtuse ringi mõtestamisest, mis on kogu maailmas muutumas, või hoopis vee väärtuse ringi mõtestamisest. Need ei ole pelgalt materiaalsed ressursid, neil on ka väga sügavad väärtused. Seega me liigume selles ringis postmaterialistlike väärtuste juurest sügavama arusaamiseni materiaalsete asjade vaimsetest väärtustest.

PIPPA NORRIS: Jah, ma nõustun sellega osaliselt. Vana arusaama materialismist-postmaterialismist saab tõlgendada mitut moodi. Võib-olla peaksite kutsuma professor Ingleharti Eestisse, ta viibib praegu St. Peterburgis, et ta looks siia instituudi. Ma olen kindel, et ta tuleks hea meelega.

RAIVO VETIK: Minu nimi on Raivo Vetik, ma olen võrdleva poliitika professor Tallinna Ülikoolis. Mulle meeldis teie ettekanne väga ning ma sooviksin küsida Teie kosmopoliitsuse skaala kohta. Oli väga üllatav teada saada, et Eesti on selles nii kõrgel kohal, kuna seni pidasime Eesti andmeid, võrreldes näiteks Euroopa Parlamendi kultuurilise mitmekesisuse skaalaga, küllaltki kontrastseteks. Eesti sai kõige enam punkte kultuurilise mitmekesisuse vastasena. Seega on meil siin kontseptuaalne probleem. Kuidas me saame samal ajal olla kosmopoliitsed ja kultuurilise mitmekesisuse vastased?

PIPPA NORRIS: Me ei ole oma sõnastuses seda täiesti läbi mõelnud – kultuuriline mitmekesisus võib tähendada mitut asja. See võib olla vähemusrühmade aktsepteerimine nii, nagu seda mõistetakse näiteks Kanadas. See võib tähendada laiemat arusaamist kultuuride võrdsusest, kui soovite. Me peame vaatlema, kuidas kultuuriline mitmekesisus toimib globaliseerumise sees. Mõnes riigis peaksid need kaks asja loogiliselt võttes käima koos – mida rohkem me mõistame teisi kultuure, nagu näitavad uurimistulemused, seda enam me kaldume neid usaldama ja seetõttu suureneb meie võimalike kontaktide arv eri kultuuride lõikes, mitte ainult meie enda rahvusliku kultuuri lõikes. Võib olla, et erinevates riikides näeme me erinevaid pingeid. Globaliseerumises tajutav oht võib lükata inimesi tagasi nende enda kultuuri ja kultuurilise mitmekesisuse vastasuse suunas. Ma usun, et me peame ka neid murekohti uurima.

MARJU LAURISTIN: Ma arvan, et siin on veel üks probleem, veel üks dimensioon. Esmatähtis on ikkagi kultuuriliselt mitmekesise ühiskonna mõistmine. Kui me ütleme, et kultuuriline mitmekesisus on sama, mis rahvuslik mitmekesisus, siis me teeme väga suure vea. Kultuuriline mitmekesisus tähendab, et erinevad kultuurid on omavahel dialoogis. See ei tähenda lihtsalt, et samas majas elavad erinevast rahvusest pärinevad inimesed. See tähendab seda, et riikides, kus on sallimatuse probleemid, on lahendamata kultuuridevahelise dialoogi küsimus. Me mõlemad teame väga hästi, et me oleme siin Eestis vähemusküsimustega tegelenud väga pikka aega. See on väga suuresti kinni ka vastastikusel valmisolekul dialoogi pidada. Muidu on teil lihtsalt n-ö korteritesse kapseldunud ühiskond, mis näeb välja kultuuriliselt mitmekesine, kuid tegelikkuses seda ei ole. See on killustunud. Võtame Angela Merkeli, keda me mõlemad oleme tsiteerinud, ja kes ütles, et kultuuriline mitmekesisus

Saksamaal on surnud. Ma võin lisada, et kultuuriline mitmekesisus Saksamaal ei ole veel sündinudki. Kui vaatate Saksamaal elavaid Türgi ja Saksa kogukondi, siis seal ei ole mingit dialoogi. Täpselt sama moodi nagu Eesti ja Vene kogukonnad, kes elavad Eestis. On lihtsalt kaks erinevat kogukonda, kes mõlemad elavad oma elupaigas. Ma ei saa öelda, et kultuuriline mitmekesisus seal oleks kunagi toiminud.

PIPPA NORRIS: Kultuuriline mitmekesisus – kui me vaatleme näiteks Prantsusmaa ja Suurbritannia immigratsioonipoliitikat, siis need on üksteisega täielikult vasturääkivad. Nad räägivad vastu selles, kuidas defineeritakse kultuurilist mitmekesisust, selles peituvat tähtsust, väärtust ja vastust küsimusele, kuidas saame panna kogukonnad üheskoos tööle.

HELLE TIIKMAA: Mina olen Helle Tiikmaa. Ma olen Tartu Ülikooli doktorioõppe üliõpilane, samas instituudis, kus Marju Lauristin. Minu küsimus on avalik-õigusliku ringhäälingu ja meedia kohta. Te ütlesite, et see on väga tähtis informatsiooni ja väärtuste allikas. Kuid samas päris kindlasti ei ole see majanduslikult nii kasulik. Liberaalsete majandustega riikides, nagu meie oma, ei jää see ellu, eriti veel sellistes pisikestes riikides, nagu Eesti. Mida tuleks selles suhtes ette võtta?

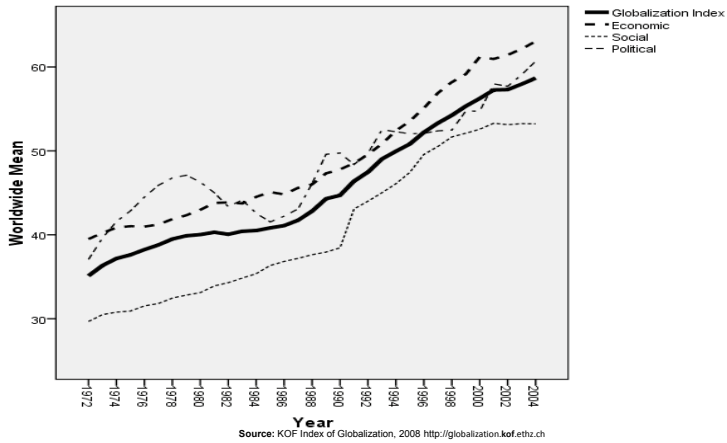
PIPPA NORRIS: Ma isiklikult soosin avalik-õigusliku televisiooni subsidierimist samadel alustel paljude teiste kultuuritoodete toetamisega – te toetate ju näiteks rahvusteatri, rahvusoperit, sest te soovite valikuvabadust ja kultuurilist lisandväärtust. Seepärast on avalik-õiguslik televisioon kommertsjäämade kõrval väga tähtis. Kui on olemas vaid kommertstelevisioon, siis käib kvaliteet tihti väga alla, isegi kui kanaleid ja satelliite on mitmeid. Viissada telejaama, aga vaadata pole midagi – see on klassikaline klišee sellest, mis praegu Ameerikas toimub. Avalik-õiguslikul meedial on eriline roll. Seda peaks kaitsma teatud kommertssohtude eest. Näiteks lasteprogrammide tootmisel. See on väga tähtis kultuuri arengule, see on väga hariv ja see on miski, mida avalik-õiguslik televisioon teeb viisil, millega kommertstelevisioon lihtsalt võistelda ei suuda. Nemad näitavad lihtsalt multikaid, kuid see ei ole avalikkuse harimine. Sama moodi on uudistega, põhjalike kvaliteetsete dokumentaalfilmidega, mis on pikka aega olnud avalik-õigusliku televisiooni kaubamärk. Kommertstelevisioonis toimub aga see, et seal pakutakse jutusaateid

avalikel teemadel, kuid need ei vaatle tõsiselt näiteks keskkonnateemat, tööhõivet või rahvusvahelisi suhteid või midagi sellist. See tuleneb osaliselt minu isiklikust eelarvamusest, mina olen kasvanud BBC vaimus, kus nagu isegi teate – kui soovite teada uudiseid, siis keerate BBC peale, ja seal nad on. Ma arvan, et kõik minu kogemused kommertstelevisiooni vaatamise ja jälgimisega ja selle mõju analüüsimisega viitavad, et nende kahe vaheline tasakaal on ideaalne lahendus. Ei tohiks vaadata ka ainult avalik-õiguslikku televisiooni, ka see on problemaatiline, sest te vajate kanalite ja väljaannete rohkust. Kui te aga kaotate avalik-õigusliku televisiooni täielikult, näiteks litsentsimaksude kaotamise või teiste üldsuse hüvanguks mõeldud maksude kaotamise kaudu, siis kaotate terve mõõtme, mida televisioon suudaks ühiskonna hüvanguks ära teha.

PRIIT HÖBEMÄGI: See võtab enam-vähem tänase foorumi kokku ja ma tänan kõiki teadmiste eest, mida täna siin jagasite. Täna ka kõiki külalisi väga heade küsimuste eest ja tore aja eest, mille me siin koos veetsime. Ma arvan, et see on olnud üks inspireeriv õhtu. Aitäh veelkord kõikidele.

SLAIDID

Rising trends in globalization, 1972-2004

10/29/2012

www.pippanorris.com

6

Rising trends in globalization, 1972-2004, slaid nr 6

Cultural goods

10/29/2012

www.pippanorris.com

7

Slaid 7. Cultural goods

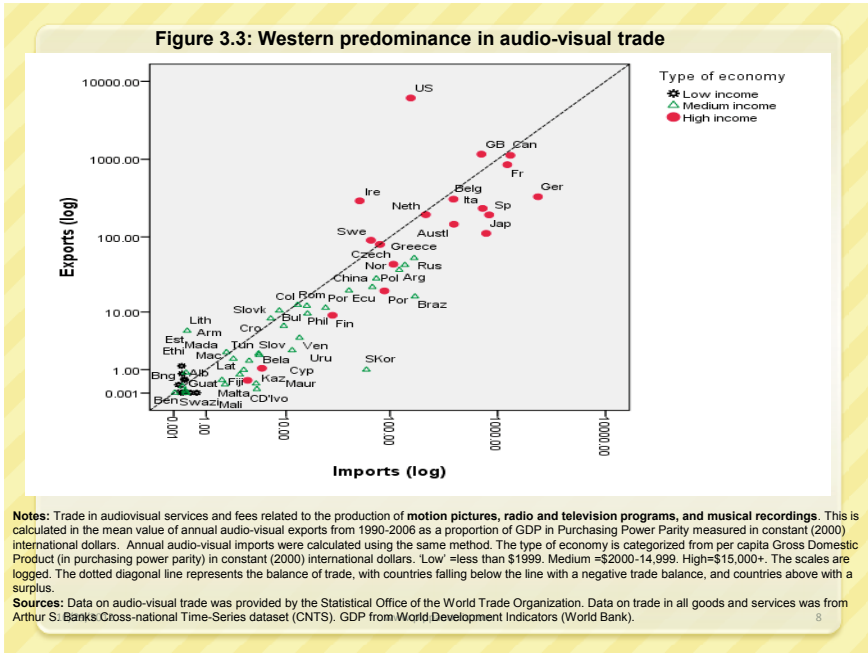

Figure 3.3: Western predominance in audio-visual trade, slaid nr 8

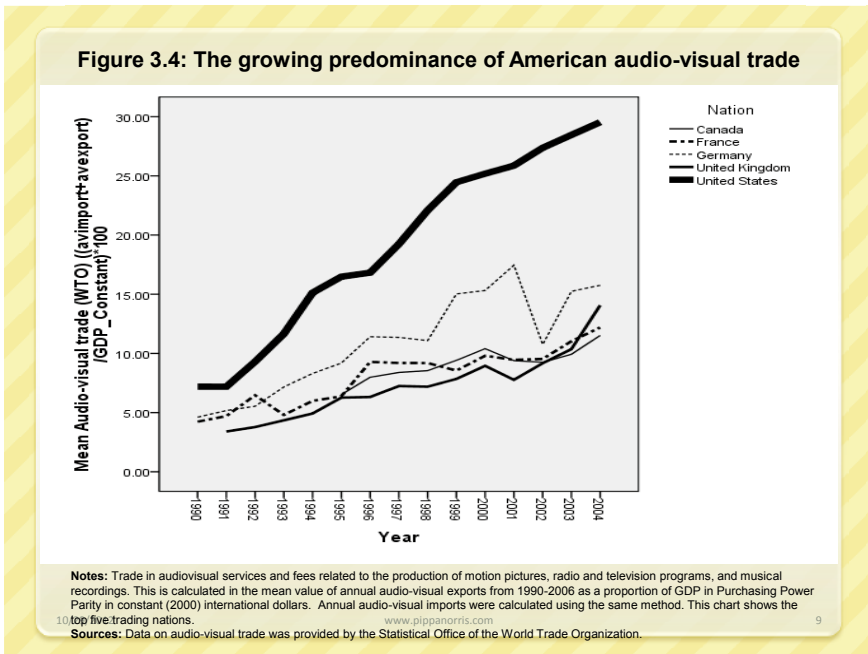

Figure 3.4: The growing predominance of American audio-visual trade, slaid nr 9

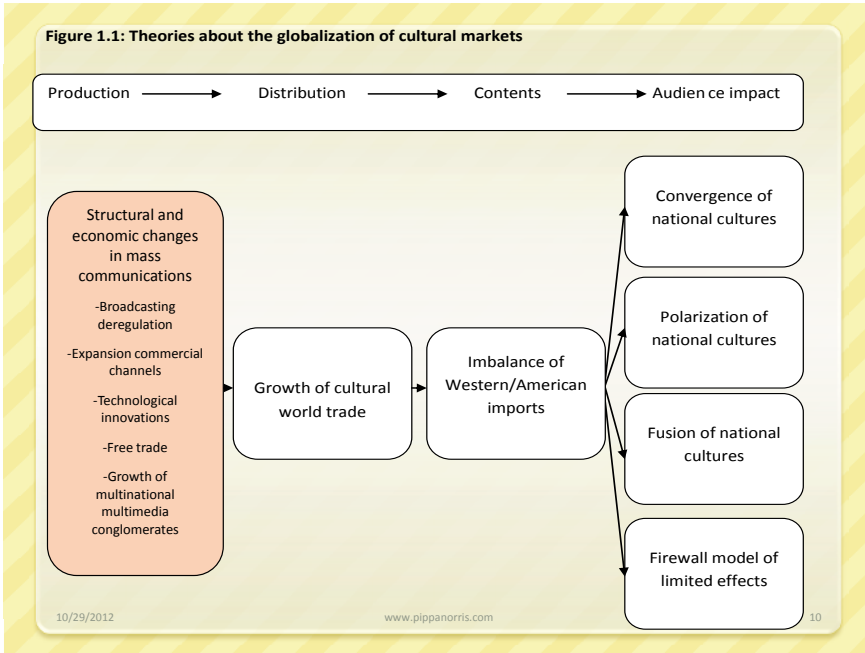
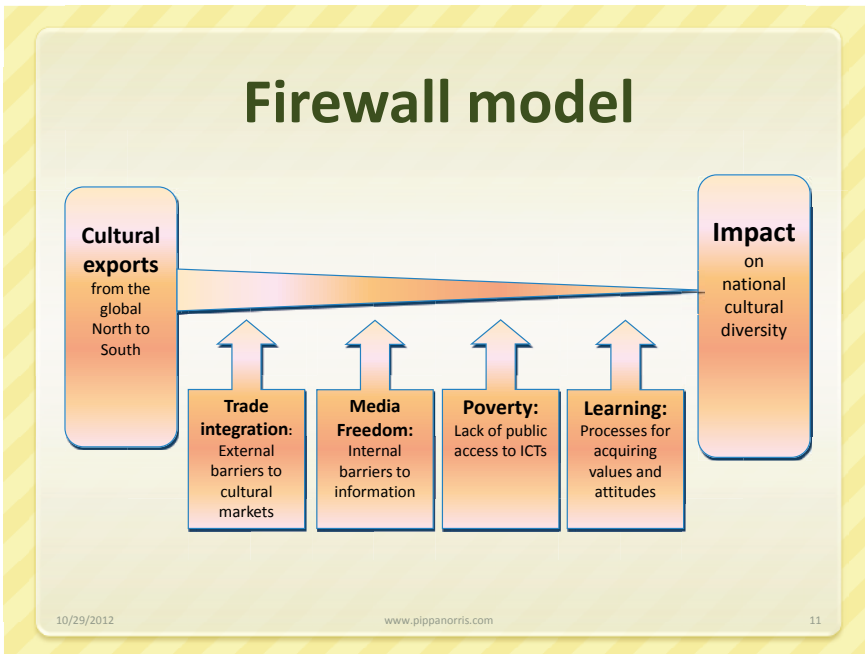
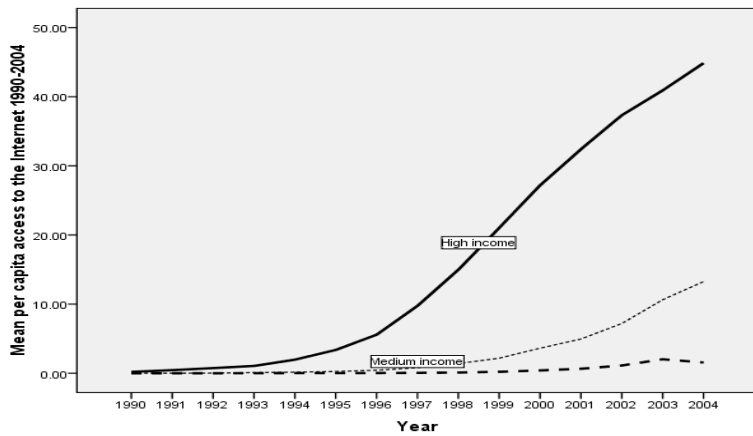

Figure 1.1: Theories about the globalization of cultural markets, slaid nr 10

Firewall model, slaid nr 11

The global gap in access to the internet, 1990-2004

Notes: Societies worldwide are classified by per capita GDP in constant international \$ Purchasing Power Parity. Low income = less than \$1999 per capita income. Medium income = \$2000-14,999. High income = \$15,000+.
Sources: International Telecommunications Union; The World Bank *World Development Indicators 2008*.

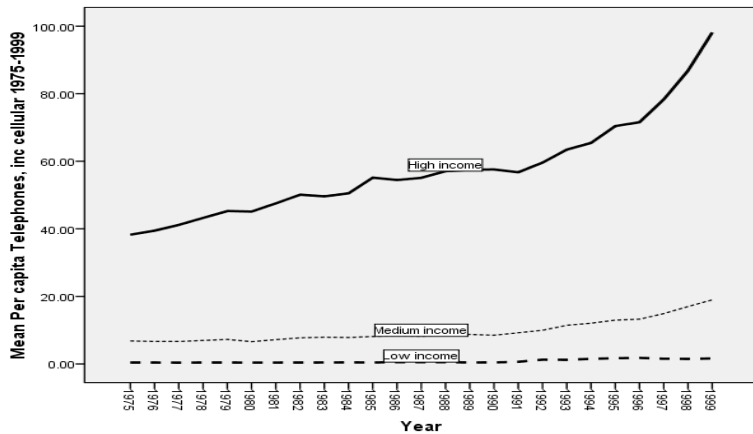
10/29/2012

www.pippanorris.com

12

The global gap in access to the internet, 1990-2004, slaid nr 12

The global gap in telephone access, including cellular, 1975-1999

Notes: Societies worldwide are classified by per capita GDP in constant international \$ Purchasing Power Parity. Low income = less than \$1999 per capita income. Medium income = \$2000-14,999. High income = \$15,000+.
Sources: Arthur S. Banks *Cross-national time-series dataset 1815-2007*; The World Bank *World Development Indicators 2008*.

10/29/2012

www.pippanorris.com

13

The global gap in telephone access, including cellular, 1975-1999, slaid nr 13

World Values Survey 1981-2007

World Values Survey 1981-2007, slaid nr 17

News media users

- **Media Use Scale: newspaper, radio/TV, magazine, books, internet**

"People use different sources to learn what is going on in their country and the world. For each of the following sources, please indicate whether you used it last week (1) or did not use it last week (0) to obtain information." (read out and code one answer for each):

	Used it last week	Did not use it last week
V223. Daily newspaper	1	0
V224. News broadcasts on radio or TV	1	0
V225. Printed magazines	1	0
V226. In depth reports on radio or TV	1	0
V227. Books	1	0
V228. Internet, Email	1	0
V229. Talk with friends or colleagues	1	0

- **Limitations**

- Direction of causality? Uses and gratifications theory
- Impact of other types of media (TV entertainment, movies, music etc)
- Limited gauge of extent of media frequency and attention
- No direct evidence of media contents

10/29/2012

www.pippanorris.com

18

News media users, slaid nr 18

Cosmopolitanism Index

	Cosmopolitanism Index
Globalization Index (KOF)	.919
Economic development	.922
(GDP in PPP, Constant \$ international) (World Bank)	
Media Freedom	.799
(Freedom House)	

Note: All scales were first standardized around the mean. The principle component factor analysis with varimax rotation generated a single dimension that accounted, in total, for 77% of the variance in the composite index. For the definition and measurement of each item, see Appendix A.

10/29/2012

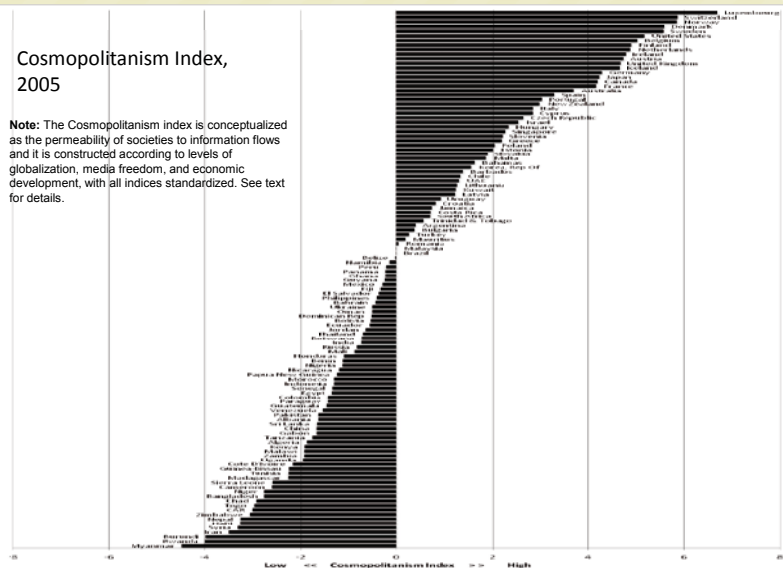
www.pippanorris.com

19

Cosmopolitanism Index, slaid nr 19

Cosmopolitanism Index, 2005

Note: The Cosmopolitanism index is conceptualized as the permeability of societies to information flows and it is constructed according to levels of globalization, media freedom, and economic development, with all indices standardized. See text for details.

10/29/2012

www.pippanorris.com

20

Cosmopolitanism Index, 2005, slaid nr 20

National identities and trust

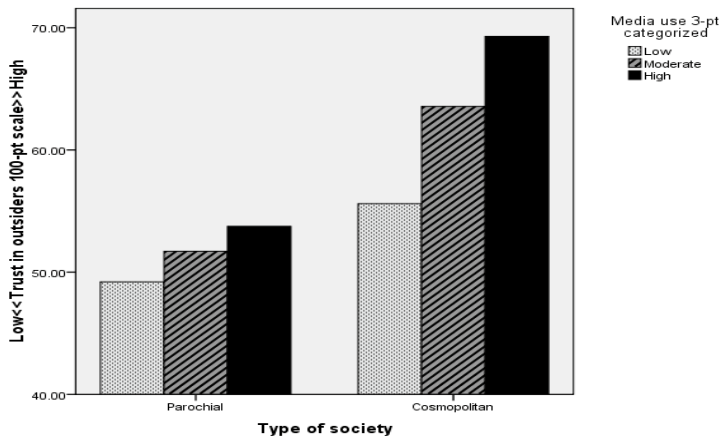
	Nationalist identities	Trust outsiders
V212 Sees self as a national citizen	.802	
V211 Sees self as part of a local community	.731	
V209 Expresses national pride	.646	
V75 Willingness to fight for country	.450	
V130 Trust in people of another nationality?		.930
V146 Trust in people of another religion		.929
Total variance	30.3	28.5

Notes: Factor analysis extraction Method: Principal Component Analysis. Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization. Coefficients of .40 or less were dropped from the analysis. See Appendix A for the specific items and the construction of the scales.
Source: World Values Survey 2005-7

23

National identities and trust, slaid nr 23

Trust in outsiders

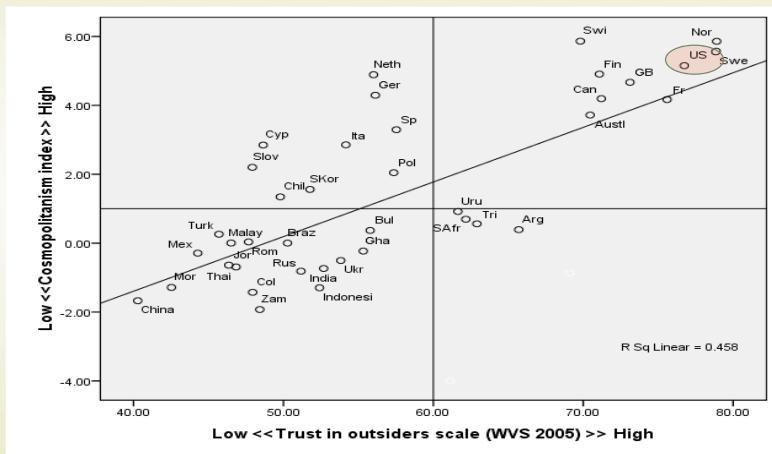

Note: Q130 "I'd like to ask you how much you trust people from various groups ... People of another nationality, /people of another religion. Could you tell me for each whether you trust people from this group completely (coded 4), somewhat (3), not very much (2), or not at all (1)?" The chart shows the combined response for each group, without any prior controls, standardized to a 100-pt scale. Source: World Values Survey 2005-7

24

Trust in outsiders, slaid nr 24

Trust in outsiders

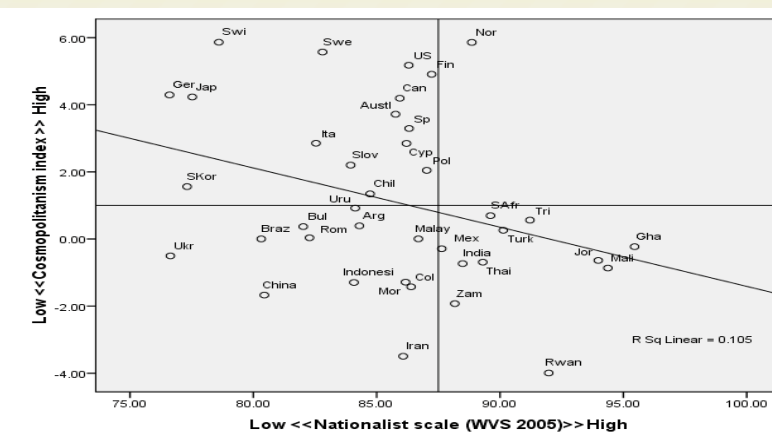
10/29/2012

www.pippanorris.com

25

Trust in outsiders, slaid nr 25

Nationalism scale

10/29/2012

www.pippanorris.com

26

Nationalism scale, slaid nr 26

IV: Conclusions

- **Major findings:**
 - News media use strengthens trust in outsiders (people of different countries, different religions)
 - News media use *in cosmopolitan societies* weakens feelings of nationalism
- **Qualifications:**
 - Many other factors also contribute towards these attitudes and values
 - Focus on the impact of the news media, not entertainment media
 - Self-selection bias or interaction effects?
- **Policy implications for protecting cultural diversity?**
 - Is the globalization of news media a threat to national diversity?
 - Need for cultural protection?
 - More details: www.pippanorris.com

10/29/2012

www.pippanorris.com

31

IV: Conclusions, slaid nr 31